

A fiatalok egy új világ reményei

Urunk színeváltozása ünnepén, a lisszaboni Ifjúsági Világtalálkozót lezáró szentmise végén, becslések szerint kétmillió zarándok előtt Ferenc pápa úgy fogalmazott: „Ezen a kegyelmi eseményen mindnyájan javakban részesültünk, és most az Úr érzetét velünk annak a szükségét, hogy hazatérve osztozzunk ezekben, és mi is ajándékozunk, örömmel tanúskodva arról, amit Isten a szívünkbe helyezett.” A Szentatya ezeket mondta a fiataloknak: „Isten látja mindazt a jót, amik vagytok, csak Ő ismeri azt, amit elvetett szívetekben. Hagyjátok növekedni és őrizzétek meg gondosan.”

Ferenc pápa ez alkalommal is felemelte szavát a háborúk ellen. Arra buzdított, hogy kísérjük el szeretetünkkel és imáinkkal azokat, akik nem tudtak elzáródni Portugáliába a konfliktusok miatt. Földrészünkre gondolva nagy fájdalommal adott hangot a „kedves Ukrajna” miatt, amely továbbra is sokat szenved, majd így folytatta: „Barátaim, engedjétek meg nekem, idős embernek, hogy veletek, fiatalokkal megosszak egy álmot, amelyet szívemben hordozok: ez a béke álma, azoknak a fiataloknak az álma, akik a békéért imádkoznak, békében élnek és a béke jövőjét építik. Hazatérve továbbra is imádkozzatok a békéért. Ti a béke jele vagytok a világnak, tanúságtétel arról, hogy a különféle nemzetiségek, nyelvek és történelmek egyesíthetnek, ahelyett, hogy megosztanak. Egy másmilyen világ reménye vagytok. Köszönet ezért és haladjatok tovább ezen az úton!” – bizta a küldetést a világ fiataljaira Ferenc pápa, majd Mária, a Béke Királynője kezébe helyezte az emberiség jövőjét. A Szentatya végül meghívta a fiatalokat, hogy 2025-ben Rómában együtt ünnepeljék a Fiatalok Jubileumát, majd bejelentette, hogy a következő – negyvenedik – Ifjúsági Világtalálkozónak 2027-ben Ázsia, Dél-Korea ad otthont, helyszíne Szöul lesz.

A Mester tanítja a gyermekeket (Forrás: Pixabay)

Bezerédj Amália Imádság

Oskola előtt.

Jó Isten, add áldásodat,
Hogy jól töltsük e napodat;
Hogy ne legyünk itt hiában,
E szent czélu oskolában.

Áldd meg mai leczkéinket,
Hogy műveljük lelkeinket;
Tőled várjuk e kegyelmet,
Adj szorgalmat és figyelmet!

Oskola után.

Hála néked, jó Istenünk
Vígán lehet haza mennünk,
Napunkat jól végezhetjük,
Lelkeinket művelhetjük.

Add, hogy a mit jót tanultunk,
Othon is meglássék rajtunk,
Jó szüleink örömeire,
Szent neved dicsőségére!

Jézus pedagógiája

Írta: Vencser László

Szeptemberben különösen is ráirányul a figyelem a tanítókra, nevelőkre, akiknek meghatározó szerepük van a jövőnő nemzedéknek a nagybetűs Életre való felkészítésében. Már az ógörög mesterek nagy szakértelemmel oktatták tanítványaikat. Jézus csendes názareti évei alatt készült tanítói, nevelői munkájára. Amikor elkezdte működését, sokan felfigyeltek arra, amit mond. A „hogyan” talán kevesen vették észre. Pedig az evangéliumokat olvasva ezt is felfedezhetjük. Csodálatos hozzáértéssel oktatta tanítványait, különösen a kiválasztott tizenkettőt.

Mi volt ebben a rendkívüli? Szeretete, türelme, embersége „diákjaival” szemben. Amikor apostolainak felteszi a kérdéseket, legtöbbször hiányos választ kap. Sok esetben nem is válaszolnak. Péter néha vállalja a kockázatot és társai nevében „felel”. Néha korholásban van része, de ebben is szeretet van. Nem fél attól, hogy téves vagy szívből jövő őszinte válaszában súlyos következményei lesznek. A Mester – igazi nevelőként – sohasem „büntetett”. Tudta, csak így lesznek képesek problémáikkal, nehézségeikkel előhozakodni és előtte teljesen megnyílni.

Jézus tudta, hogy eljön az idő, amikor feleletük teljes lesz. Addig vár türelemmel, amíg megtanulják a „leckét”, amikor majd válaszukban benne lesz a teljes igazság. Még olyankor is, amikor a kívülálló számára teljesen tűnt a válasz, megtiltotta nekik, hogy erről bárkinek is beszéljenek. Csak akkor mondhatják tovább, miután feltámadt. Ekkor értették ugyanis meg, ekkor fogták fel a teljes igazságot.

A Mester elfogadta tanítványait a maguk gyengeségeivel, töredékes tudásával. Nem várt többet tőlük, mint amennyire képesek voltak. Nem beszélt azok ellen, akik még nem jutottak el a teljes ismeretre. Nyugod-

tan mondhatjuk: várakozása a végtelenség jegyeit viselte magán. Így mindenkit egyformán szeretett. Szerette és türelemmel kezelte a bűnöst, még Júdást is, az áruló „diákot”.

A II. Vatikáni Zsinat Lumen Gentium kezdetű dogmatikus konstitúciójának 16. pontjában megtaláljuk e jézusi pedagógia kicsengését. Isten szeretete azokra is vonatkozik, akik Őt őszintén keresik. Kérésük révén ők is az egyházhöz tartoznak, még akkor is, ha nem keresztyének. Őszinte törekvésük jogot ad nekik e közösségi tagsághoz.

Ma is ezt a jézusi nevelői magatartást keresik azok, akik tanítványai akarnak lenni. A Mester nevelő-tanító módszere ma is időszerű. De várnak-e addig türelemmel, szeretettel a jelen idők tanítói, amíg tanítványaik a teljességhez vezető feleletet megtalálják?

Egy – vagy éppen három – dolgot nem feledhetünk: mindenkit Isten teremtett, Jézus kivétel nélkül mindenkiért meghalt és mindannyian az Atya gyermekei vagyunk.

Egyházunknak, keresztyénségünknek csak akkor lesz jövője, ha a mai tanítók és nevelők hiánytalanul elsajátítják Jézus pedagógiáját, és vigyáznak arra, hogy a napjainkban oly erőteljesen jelentkező, báránybőrbe bújtatott, téves és ártalmas ideológiai nézeteket, a genderelméletet és más családelles irányzatokat távol tartásuk maguktól, diákjaiktól, iskolájuktól. Ez az erkölcsi felelősséggel párosuló magatartás segítheti a tanítókat és nevelőket hivatásuk teljesítésében.

Csak akkor leszünk képesek másokat különbözőségükben is szeretni, velük szemben türelemmel lenni, ha saját tanítványainkat szeretjük, őket a jézusi lelkülettel becsüljük, értékkeljük.

Cserháti Ferenc püspök hazatért a Mennyei Atyához

Az esztergomi bazilika altemplomában helyezték örök nyugalomra

Dr. Cserháti Ferenc, a külföldi magyarok lelkipásztori ellátásával megbízott nyugalmazott esztergom-budapesti segédpüspök 2023. július 22-én, szombaton hajnali három órakor életének 77., papságának 53., püspöki szolgálatának 16. évében az Örök Hazába költözött. Utolsó földi útjára 2023. augusztus 18-án kísérték őt a töle búcsúzó az esztergomi bazilikában. A gyászmisét Erdő Péter vezette. „A papság körében általános szeretet vette körül. Megérezték, hogy hivatásának él, időt és fáradságot nem kímélve szolgálja a rábízottakat” – fogalmazott homíliájában a bíboros.

„Emlékét tisztelettel és hálás szeretettel őrizzük”

„Szomorúan értesültünk dr. Cserháti Ferenc nyugalmazott esztergom-budapesti segédpüspök elhunytáról” – áll az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye 2023. július 22-én kiadott közleményében. Az ebben megfogalmazott emlékező sorokat idézzük.

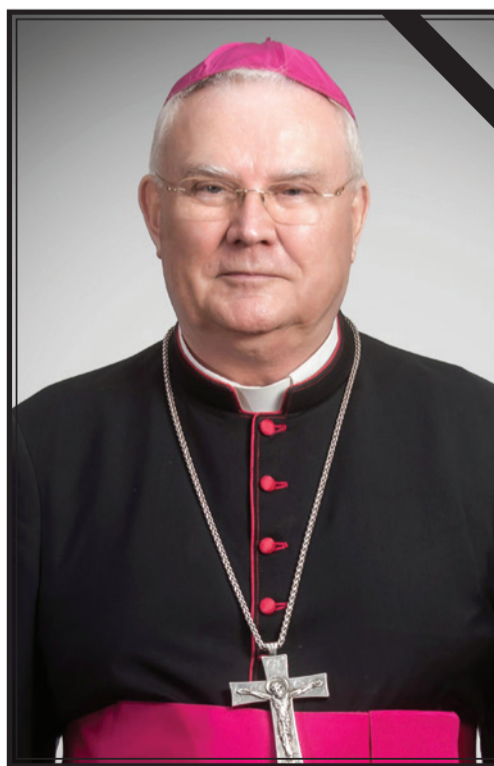
„Cserháti püspök 1947. február 12-én született Túrterebesen. 1971. április 18-án szentelték pappá Gyulaféheváron a Szatmári Egyházmegye szolgálatára. 1971 és 1973 között Kaplonyban, 1973 és 1979 között pedig Máramaroszigeten volt káplán. Magasabb teológiai tanulmányokat folytatott 1979-től Frankfurtban, majd az innsbrucki Leopold-Franzens Egyetemen, ahol 1982-ben hittudományi doktorátust szerzett. Ezután 1982–1984-ig Münchenben káplán, majd 1984–2002-ig a müncheni Magyar Katolikus Misszió vezetője. 1996-tól 2006-ig a külföldön élő római katolikus magyarok püspökének európai delegátusa is. Közben a Német Püspöki Konferencia magyar delegátusa és németországi magyar főlelkész.

2007. június 15-én XVI. Benedek pápa kinevezte esztergom-budapesti segédpüspökké és centuriai címzetes püspökké. Püspökké szentelésére 2007. augusztus 15-én került sor az Esztergomi Bazilikában. A Magyar Katolikus Püspöki Konferenciától ezzel egyidejűleg megbízást kapott a külföldi magyar lelkipásztori szolgálat koordinátorának tisztségére. Feladat körébe immár a Kárpát-medencén kívüli magyar szórvány szolgálata és – Erdő Péter bíborostól kapott kinevezése alapján – az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye területén élő nemzetiségek, migránsok, turisták lelkipásztori ellátásának koordinálása tartozott.

Küldetését mindig kiemelkedő hozzáértéssel és lelkipásztori szeretettel látta el. Ökumenikus nyitottsággal vett részt a Diaszpóra Tanács munkájában.

Sokan őt is a külföldi magyarok püspökének nevezték. Az Apostoli Szent-szék azonban erre a funkcióra Miklósházy Attila püspök úr nyugalmazása után már közvetlenül nem akart püspököt kinevezni, hiszen a hazai magyarság és a világban élő magyar szórvány között az együttműködés

lehetősége és a bizalom helyreállt, vagyis ezt a lelkipásztori feladatot már ugyanúgy lehetett megoldani, ahogyan a többi európai nemzetek esetében szokásos.

Cserháti püspök lemondását segédpüspöki tisztségéről Ferenc pápa 2023. február 3-án fogadta el életkorára tekintettel. Az Egyház és a magyarság szolgálatában végzett kiemelkedő munkásságának és kedves személyének emléket tisztelettel és hálás szeretettel őrizzük.” (Esztergom-Budapesti Főegyházmegye)

Rekviem az elhunyt püspökért

Utolsó földi útjára Cserháti Ferenc püspököt 2023. augusztus 18-án kísérték a töle búcsúzó az esztergomi bazilikában. A gyászmisét Erdő Péter vezette. A szentmisén koncelebrált mások mellett Udvardy György veszprémi érsek, Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek, Ternyák Csaba egri érsek, Kocsis Fülöp érsek-metropolita, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) számos tagja, Michael Wallace Banach apostoli nuncius, valamint a nagyszámban jelen lévő pap- és diakónustestvérek, köztük a külhoni területekről érkező főpapok, lelkipásztorok. Szűkebb szülőföldjét a Szatmári Egyházmegye elöljárója, a szintén Túrterebesen született Schönberger Jenő főpásztor képviselte. Cserháti Ferenc püspök gyulaféhevári évfolyamtársai közül is elutaztak Esztergomba azok, akiknek az egészségi állapotuk ezt lehetővé tette. Együtt imádkozott a gyászoló rokonokkal a szülőfalu küldöttsége, a Máltai Lovagrend több tagja, cserkészek egy csoportja, a diaszpóra magyar katolikus közösségeinek papi és világi vezetői, munkatársai és mások.

Ferenc pápa üzenetben búcsúzott az elhunyt püspöktől, amit Süllei László érseki általános helynök olvasott fel. A pápa atyai közelségéről biztosította a gyászoló sokaságot, és háláját fogalmazta meg azért a szolgálatért, amelyet Cserháti Ferenc lelkipásztorként végzett a külföldön élő magyarokért és segédpüspökként az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében.

A következőkben Erdő Péter bíboros elhangzott búcsúszavait adjuk közre teljes terjedelmükben.

(folytatás a 3. oldalon)

„Boldogok a szelídek...”

Az európai kereszténység és kultúra történetét a szeretetesség nélkül nem lehet megírni. A szerzetesek legfőbb szerepe nem az, hogy részt vegyenek az egyház evangelizációs munkájában, az oktatásban, a társadalom bajainak orvoslásában, hanem az, hogy rámutassanak a keresztény hit lényegére, a mindennapokban megélt evangéliumra. A megszentelt életre vállalkozók is esendő emberek, de bennük prófétai jelként felragyog Isten üdvözítő szeretete. Ők azok, akiknek „fűlök van a hallásra”, szíven találta őket a krisztusi hívó szó: *Ha tökéletesek akartok lenni, kövessetek engem!*

Az úrhajósokat ünnepli a világ, mérész vállalkozásukról könyveket írnak, de alig akad, aki úrhajós akarna lenni. A tökéletességre törekvő szentek sorsa is ez: a nagyvilág megcsodálja őket, de alig akad követőjük. Esményképük Krisztus, aki betölti életüket, meggyőződésük, hogy áldozatukért százszor annyit kapnak az örök életben.

Kolozsvár ősi szentélye, a hajdani jezsuita, majd piarista templom az erdélyi magyar szellem egyik kútforrása. A templom kriptájában nyugvó nagyjaink síremlékeit szemlélve Cicero szavai jutnak eszünkbe: *„Cum tacent, clamant”* – *Hallgatásuk kiáltás.* Arra emlékeztetnek, hogy amint ők megküzdöttek a hitért, a fennmaradásért, úgy a késői korok nemzedékeinek is ezt kell tenniük. Reményik Sándor verssorai közül is ez visszhangzik: *„E templom s iskola között / Futkostam én is egykoron, / S hűtöttem a templom falán / Kigyulladt gyermek-homlokomban. / Azóta hányszor élettem át ott / Lelkem zsenge tavasz-korát! /*

Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!”

A jezsuita és piarista atyák a tanulóifjúság szolgálatába álltak, a költővel vallották: *„Ifjúság a hon virága”,* a jövő letéteményese, neki kell a régiből új világot teremtenie. A szerzetesek a templomot az iskola mellé építették, hogy e közelséggel is kifejezzék: a templom és az iskola, a hit és a tudás elválaszthatatlan egymástól. A hit a tudásban válik észszerű meggyőződéssé, a tudás pedig a hitben találja meg távlatát, a hit állítja rá az embert az Istenhez vezető pályára.

Kalazanci József az ifjúság nevelésének szentelte életét, és rendtársainak a türelem, a szelidség és a szeretet gyakorlatát írta elő, azokat az erényeket, amelyeket ő hősi fokon gyakorolt. A szelíd és alázatos Krisztus nyomába szegődött, akiről a próféta azt jövendölte, hogy nem törte össze a megtört nádszálat, nem oltotta ki a pislákoló méceszt (Iz 42,3). A rendalapító a bűnösökhöz barátságosan közeledő, az eseletteknek segítő, a gyermekeket magához ölelő, megáldó Krisztust látta. Jézus gyengének látszó szeretete valójában mindennél erősebb.

Az erdélyi társadalom a piarista rendet alig ismerte, a kezdeti bizalmatlanságot azonban csakhamar felváltotta a rokonszenv, az elismerés. A piarista atyák egyszerűsége, igénytelensége, műveltsége, nevelői tevékenysége rövid idő alatt mutatkozó sikere páratlan népszerűséget szerzett. Az erdélyi városok valóságosan versenyeztek a piarista rend megnyeréséért, letelepítéséért. A kegyes-tanítórend megjelenése mindenhol a béke, a kiengesztelődés, a kölcsönös

megértés szellemének terjedését jelentette. A rend hagyományai között a más vallásúakkal való együttműködés munkálása is szerepel, a piarista atyák az ellentétek kiélezése helyett a békés együttélés feltételeinek megteremtésén fáradoztak. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója protestáns létére is elismeri, hogy a városban a vallási harcok kora a piaristák letelepülésével ért véget.

A piarista rend egész Erdélyre kiterjedő hatását a kolozsvári iskolája révén érte el. Képzett, hivatásuk magaslatán álló tanárai vonzották a tanulni vágyó ifjúságot. A kolozsvári intézet Erdély vezető szellemi központjának számított, amelynek tanárait a „tanügy felkentjeinek” tekintették, akik a más nemzetiségű diákokat is szívesen fogadták. A piarista rend intézeteiben tanult a román nyelv vezető rétegének tekintélyes része.

A piarista tanárok tiszteletben tartották a más nemzetiségű tanítványaik nyelvét, kultúráját, de a magyar piarista rend tagjainak vallották magukat. Hogy Pest magyar város lett, az a piaristáknak köszönhető. Amikor a piaristák Magyarországon letelepedtek, Pest még német város volt. A régi ifjúsági lajstromokban még az olyan nevek mellett is, mint Majláth, Lászlóffy, Esterházy, ez a megjegyzés olvasható: nem tud magyarul. Mária Terézia és II. József korában a piaristák Pesten, Kolozsváron és másutt magyarul tanítottak, magyar tudományt írtak, magyar színházat működtettek. A hit, a tudomány, a magyar szellem fáklyavivői voltak. Kolozsvár akkor lett kincses várossá, amikor a jezsuiták, később a piaristák megnyitották iskoláikat.

Czirják Árpád

Jézushoz vezetni az embereket

Ferenc pápa kinevezte Fábry Kornélt az Esztergom–Budapesti Főegyházmege segédpüspökévé

Ferenc pápa Fábry Kornélt, a Kaposvári Egyházmegye papját 2023. június 27-én guardialfieri címzetes püspökké és az Esztergom–Budapesti Főegyházmege segédpüspökévé nevezte ki. Szentelése szeptember 2-án lesz Budapesten.

Fábry Kornél 1972. október 22-én született Budapesten ötgyermekes katolikus családban negyedik gyermekeként. Középkorai tanulmányait a Budapesti Piarista Gimnáziumban végezte, 2000-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerzett teológusi diplomát. 2000–2001-ben az Emmánuel Közösség tagjaként Párizsban az École Cathédrale-ban tanult, majd 2003 és 2008 között a római Pápai Gergely Egyetemen a Pápai Magyar Intézet növendékeként folytatta tanulmányait, egyebek mellett PhD-fokozatot szerzett biblikus teológiából. 2000. június 17-én szentelték pappá Kaposváron. 2001–2003-ban a kaposvári Szent Imre-plébánia káplánja, majd 2008-tól 2016-ig a kaposfüredi Szent Örangyalok-plébánia plébánosa volt. Utóbbi időszak alatt a kaposvári Nagyboldogasszony Római Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola gimnáziumi hitoktatója, 2011 és 2016 között a Gál Ferenc Hittudományi Főiskola, majd a Veszprémi Hittudományi Főiskola kihelyezett tagozatán a hittanár-nevelőtanár mesterkurzus vezetője, a Kaposvári Egyetem Művészeti Karán pedig óraadó tanár volt. 2016 és 2022 között az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Általános Titkársága főtisztje töltötte be. A készüllet idején hallhattuk tőle többek között ezeket a gondolatokat is: *„Krisztus ma is velünk él. A magyaroknak küldetésük van: a keresztény értékek megőrzése, a hit továbbadása, mert a hit nélküli ember re-*

mény nélküli ember. Nekünk a remény embereinek kell lennünk. Jézus ígéretet tett, hogy a halállal nem ér véget az élet, örök élet vár bennünket, és az Eucharisziában vele találkozhatunk. Isten szeret, megbocsát és örök élettel vár.”

Fábry Kornél 2021-től az Országos Lelkipásztori Intézet igazgatója, 2022-től a Budapesti Karizmatikus Személyi Plébánia vezetője, valamint a 2025-ös Szentév magyarországi kapcsolattartója. Tevékenységét 2012-ben Somogy Megyei Prima-díjjal, 2017-ben Kaposvár Városért-díjjal, 2021-ben Pro Ecclesia és Pontificia kitüntetéssel ismerték el.

A Szentatya guardialfieri címzetes püspökké nevezte ki Fábry Kornélt – ez a szokás a segédpüspökök esetében él, akiknek nincs saját egyházmegyéjük, de a cím nem jár pluszfeladattal. Guardialfiera apró település a dél-olaszországi Pugliában. Ezerszáz lakosa van, kedves kis temploma egy dombra épült.

A kinevezett segédpüspök a Vatikáni Rádióknak elmondta, hogy miként az Emmánuel Közösség elkötelezett tagjaként, úgy püspöki szolgálatában is egyazon cél vezérli: Jézushoz vezetni az embereket, illetve a szentmise, a szentségimádás, az Eucharisztia fontosságát hangsúlyozni. Az imádságra segíteni minél többeket, hiszen erre kaptak az apostolok is meghívást

Jézustól: vinni az örömhírt, kovász, a remény hordozója lenni a világban. Püspök-ként is erre akar törekedni Fábry Kornél. Örömmel tölti el, ha mások számára példát adhat, ha pedig nem, az jelzés, hogy változtatnia kell néhány tekintetben – nyilatkozta. Hozzátette: azt nem lehet tudni, hogy valaki mikor válik megéretté a püspöki feladatra, de az elmúlt huszonhárom évnyi papi szolgálata során szerzett tapasztalatok ebben segítségére lehetnek. Betekintést nyerhetett a világegyház életébe, a NEK szervezése során is sokakkal kapcsolatba került, a papi hivatását is a Fülöp-szigeteken kapta. Kifejtette: bízik abban, hogy mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy a Budapest-Esztergomi Főegyházmege híveit is szolgálhassa ezzel a lelkiülettel, és átadhassa mindazt, amit másutt tapasztalt, *„hogy közös legyen a keresztény hit öröme mindannyiunkban”.*

Püspöki jelmondatául a 87. zsoltár 7. versét választotta: *„Mindén forrásom belőled fakad”* (Zsolt 87,7). Ez volt a budapesti 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus jelmondata, mint ahogy keresztény életünknek az Eucharisztia a csúcsa és forrása. *„Számomra fontos, hogy minden forrásom, minden, amire szükségem van, Jézustól jöjjön”* – mondta el a Vatikáni Rádióknak adott interjújában Fábry Kornél.

Püspökké szentelése 2023. szeptember 2-án, szombaton délelőtt 10 órakor lesz Budapesten a Szent István-bazilikában. Fábry Kornél imáinkat kéri felelősségteljes megbízatásához. (MTI, Vatikáni Rádió, Szerk.)

Ferenc pápa imaszándéka szeptemberre

A társadalom peremén élőkért. Imádkozunk azért, hogy a társadalom peremén, embertelen életkörülmények között élőkrol az intézmények ne feledkezzenek meg és sose utasítsák el őket!

6. Mindazonáltal megmarad a korántsem magától értetődő kérdés: hogyan tudunk kézzelfogható választ adni a szegények millióinak, akik gyakran csak közömbösséggel, sőt ellenszenvvel találkoznak? Az igazságosság milyen útját kell járni ahhoz, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek leküzdhetőek legyenek, és az emberi méltóság, amelyet oly gyakran lábbal tipornak, helyreállítható legyen? Az individualista életmód bűnrészes a szegénység kialakulásában és gyakran a szegényeket teszi felelőssé helyzetükért. A szegénység azonban nem a sors, hanem az önzés következménye. Ezért döntő fontosságú, hogy olyan fejlesztési folyamatokat indítsunk el, amelyekben mindenki kibontakoztathatja képességeit, hogy az egymást kiegészítő képességek és a szerepek sokfélesége a kölcsönös részvétel közös erőforrásához vezessen. A „gazdagok” között a szegénység számos olyan formája létezik, amelyet a „szegények” gazdagsága enyhíthetne akkor, ha találkoznának és megismernék egymást! Senki sem annyira szegény, hogy ne tudna valamit adni magából a kölcsönös csere során. A szegények ne csak kapjanak, hanem olyan helyzetbe kell hozni őket, hogy adhasanak, mert jól tudják, hogyan kell nagylelkűen viszonzni. Az osztozás hány és hány jó példája áll szemünk előtt! A szegények a szolidaritásból és az osztozásból gyakran példát adnak nekünk. Igaz, hogy ők olyan emberek, akik néhány dologban, gyakran sok mindenben, köztük a legszükségesebbekben is hiányt szenvednek, mégsem szenvednek hiányt mindenben, mert megőrzik Isten gyermekeinek méltóságát, amelyet semmi és senki nem vehet el tőlük.

7. Ezért a szegénység másfajta megközelítésre van szükség. Ezt a kihívást a kormányoknak és a globális intézményeknek egy olyan előretökintő szociális modellel kell vállalniuk, amely képes arra, hogy felvegye a harcot a szegénység új formáival, amelyek most végigsöpörnek a világon és amelyek döntően befolyásolni fogják az elkövetkező évtizedeket. Ha a szegények peremre szorulnak, mintha állapotukért ők maguk lennének felelősek, akkor maga a demokrácia fogalma kerül válságba és minden szociálpolitika csődöt mond. Nagy alázattal be kell vallanunk, hogy gyakran vagyunk hozzá nem értők, ha a szegényekről van szó. Elvontan beszélünk róluk, megállunk a statisztikáknál, és azt hisszük, hogy egy-egy dokumentummal megmozgathatjuk az emberek szívét. A szegénységnek éppen ellenkezőleg, kreatív tervezésre kell ösztönöznie bennünket, amelynek célja a szabadság növelése, ami ahhoz szükséges, hogy minden ember a képességeinek megfelelő, kiteljesedett életet élhessen. El kell utasítanunk azt az illúziót, hogy a szabadság a pénz birtoklásával jön létre és növekszik. A szegények hatékony szolgálata cselekvésre készít bennünket, és lehetővé teszi, hogy megtaláljuk a legmegfelelőbb módokat az emberiség ezen részének felemelésére és támogatására, ami túl gyakran névtelen és hangtalan, de amire rá van nyomva a segítségünket kérő Megváltó arca. (Ferenc pápa üzenete a Szegények V. Világnapjára, 2021. november 14.)

(Fordította: Vértesaljai László SJ)

Magyar résztvevők az októberi szinóduson

A Vatikán július elején nyilvánosságra hozta a közelgő októberi szinódusi ülés résztvevőinek névsorát. A listán most először nem püspökök is szerepelnek, az összlétszám körülbelül huszonegy százalékát teszik ki. Közülük többeket a helyi püspöki konferenciák javasolták, mielőtt Ferenc pápa jóváhagyta volna őket. Másokat közvetlenül a Szentatya nevezett ki. A szinódusnak magyar résztvevői is lesznek. A magyar püspöki konferenciát Mohos Gábor esztergom-budapesti segédpüspök, a keleti katolikus egyházak részéről a magyar görögkatolikus egyházat Kocsis Fülöp hajdúdorogi érsek-metropolita képviseli. A Szent Cirill és Metód Nemzetközi Püspöki Konferenciát annak elnöke, Német László belgrádi érsek képviseli, a romániai püspöki konferencia részéről Kovács Gergely gyulafehérvári érsek lesz jelen. A pápa személyes meghívása alapján Pál József Csaba temesvári püspök is tagként vesz részt a szinóduson, valamint a szakértők és a folyamat elősegítői között az osztrák püspöki kar delegáltjaként jelen lesz az erdélyi Csiszár Klára Antónia pasztorálteológus, a Linzi Katolikus Egyetem tanára. (Vö.: Vatican News)

Új prefektus a Hittani Dikasztérium élén

A 61 éves Victor Manuel Fernández, az argentinai La Plata érseke követi Luis Francisco Ladaria Ferrer bíborost a Hittani Dikasztérium élén. Fernández érsek szeptember közepén lép hivatalba, emellett a Pápai Biblikus Bizottság és a Pápai Nemzetközi Teológiai Bizottság elnöki tisztét is rábízta Ferenc pápa.

Victor Manuel Fernández 1962-ben született az Argentina földrajzi közepén elhelyezkedő Alcira Gigenában, Córdoba tartományban. 1986-ban szentelték pappá a Villa de la Concepción del Río Cuarto egyházmegyében. Rómában szerzett bibliai szakirányú teológiai licenciátust a Pápai Gergely Egyetemen, ezt követően a Buenos Aires-i Teológiai Fakultáson doktrál teológiából.

Egyházmegyéjében többek között volt szemináriumi tanár, a hitoktatásért és az ökumenizmusért fe-

lős igazgató, egyetemi dékán és rektor. Rómában tagja volt a Kultúra Pápai Tanácsának, konzultora a Katolikus Nevelési Kongregációnak. Jelenleg is tagja a Kultúráért és Nevelésért felelős Dikasztériumnak. Könyvek és tudományos cikkek szerzője. Több mint háromszáz publikációja jelent meg, ezek közül többet más nyelvekre is lefordítottak. Írásai jelentős biblikus felkészültséggel tanúskodnak, valamint arról a szüntelen törekvésről, amellyel a teológia és a kultúra közötti párbeszédet elősegítette. Emellett kitűnik belőlük az evangelizáló küldetés, a lelkiesség és a szociális kérdések iránti fogékonysága.

Victor Manuel Fernández egyike annak a huszonegy főpapnak és előjárónak, akiket Ferenc pápa a 2023. szeptember 30-i konzisztóriumon bíborosokká kreál. (Forrás: Vatican News)

Krisztus szolgálatát vállalta Erdő Péter bíboros beszéde

Omnia vincit amor – A szeretet mindent legyőz – olvassuk Vergiliusnál (Ecl. 10,69). A szeretet mindent legyőz – Omnia vincit caritas – ez volt Cserháti Ferenc püspök testvérünk jelmondata. Az ősi pogány bölcsességet keresztény módra értelmezte és életének, püspöki szolgálatának programjává tette ki. Amikor most búcsút veszünk tőle, megjelennek előttünk lelkipásztori sikerei, törekvései, gondoljai, eredményei és az a szeretet, amely szolgálatát kísérte.

A felolvasott Evangéliumban Jézus tanít minket a saját megváltó áldozatáról, de a mi keresztény hivatásunkról is: „*Aki szereti életét, elveszíti azt, és aki gyűlöli életét ezen a világon, megőrzi azt az örök életre. Aki nekem szolgál, kövessen engem, és ahol én vagyok, ott lesz a szolgálom is*” (Jn 12,25–26).

Ferenc püspök testvérünk Krisztus szolgálatát vállalta. A Szatmári Egyházmegye növendéke, majd papja lett. Gyulaféheváron készült hivatására. Isten szolgálja, Márton Áron püspök szentelte pappá. Több helyen működött káplánként, legtovább Máramarosszigeten. Ezután Frankfurtban, Innsbruckban tanult, ott szerezte meg a teológiai doktorátust is. Új hazája Németország lett, ahonnan a barokk korban ősei elindultak, hogy segítsék újjászülni Magyarországon az európai és keresztény életet és új hazát találjanak. Münchenben azután Ferenc püspök a magyarok lelkipásztori szolgálatában tűnt ki. Különös szeretetet tanu-

sított a menekültek és kivándoroltak iránt. Németországi főlelkész lett, majd 1996–2006-ig Miklósházy Attila püspök úr európai delegátusa. 2007. június 15-én nevezte ki püspökké XVI. Benedek pápa. Ő volt az első, aki a világban élő magyar szórvány lelkipásztori támogatására már nem közvetlenül a Szentszéktől, hanem a Magyar Püspöki Konferenciától kapta megbízását. Ugyanakkor a mi főegyházmegyénk segédpüspöke lett. Majdnem pontosan tizenhat évvel ezelőtt, 2007 Nagyboldogasszony ünnepén szenteltem püspökké itt, az Esztergomi Bazilikában.

Szolgálatát a világ katolikus magyarságának érdekében bőségesen meríthetett korábbi tapasztalataiból, ugyanakkor feladata merőben új volt, a körülmények ugyanis 1990 óta fokozatosan megváltoztak. Szabaddá vált az érintkezés hazai egyházunk és a nyugati szórvány között, és helyreállt a bizalom légköre is, amely a lelkipásztori munkában nélkülözhetetlen. Örömmel készült útjaira, Amerikába, Ausztráliába, de közelebbi országokba is. Tudott örülni a kisebb magyar közösségeknek. Észrevette, ha valahol diákokból, újonnan érkezett munkavállalókból új közösségek jöhetnek létre. Megújult a szórványmagyarság hazai támogatásának egész rendje is. Ferenc püspök volt az, aki a Diaszpóra Tanácsban a katolikus szem-

pontokat képviselte. Kereste az ökumenikus párbeszéd és a kulturális együttműködés útjait minden helyzetben, sikerek és nehézségek között egyaránt. Munkássága révén a nemzetközi magyar szórványpasztoráció központja hazakerült Magyarországra. Lét-

szervezte meg Budapesten évről évre a nemzetek miséjét. Nagylelkűen vállalt bér-málásokat, ünnepi szertartásokat. A papság körében általános szeretet vette körül. Megérezték, hogy hivatásának él, időt és fáradságot nem kímélve szolgálja a rábízottakat.

Hogy mennyire átértézte ő is az őt körülvevő megbecsülést és szeretetet, azt mutatja, hogy súlyos betegségében szenvedéseit az egyházmegye papságáért és papi hivatásokért ajánlotta fel. Isten akaratában megnyugodva várta a találkozást mindnyájunk Gazdájával és Pásztorával. Lelki szeme előtt megjelenhetett és számunkra is felejthetetlen élmény marad, amikor az Eucharisztikus Kongresszuson a Szent István-bazilikában a szentségimádást vezette. Az Oltárszentségben jelenlévő Krisztus körül, szinte átszellemült imádságban gyűlt össze püspökök, papok, világi hívők tömege az ő vezetésével. Ott lehettem a hívők sorában. Úgy éreztem, hogy ez már egy darab mennyország.

Adja Isten, hogy Ferenc püspök testvérünk önzetlen szolgálatát Krisztus ígérete szerint megjutalmazza az Atya az örök boldogság örömeivel, mi pedig láthassuk, hogy az elvetett búzaszem a lelkekben bő termést hoz. Boldogságos Szűz Mária, könyörögj értünk! Boldog Meszlényi Zoltán vértanú, püspök könyörögj értünk! Amen.

(Fotó: Mudrák Attila)

rehozta a szórványpasztorációs irodát. Ide telepítette az eddigi kiterjedt tevékenységről szóló dokumentációt is.

De nem csak nemzetközi munkát végzett. Főegyházmegyénkben ő lett a migránsok és a nemzeti kisebbségek lelkipásztori ellátásának koordinátora is. Nagy örömmel

Feri barátom, Isten Veled!

A gyulaféhevári kántoriskolában találkoztunk először, ahol 1965 júniusában érettségiztünk. Ezt követően felvételt nyertünk a Megtestesült Bölcsességről nevezett Papnevelő Intézetbe, ott öt évet töltöttünk együtt. Ma is elevenen élnek bennem közös estéink és beszélgetéseink, amikor jövődó papi szolgálatunkról gondolkodtunk. Befejezve az ötödévet én 1970 őszétől Rómában folytattam tanulmányaimat, Te pedig a hatodéven készültél pappá szentelésed napjára, amelyben 1971. április 18-án a gyulaféhevári székesegyházban Márton Áron kézföltétele által, tíz társaddal együtt részesültél. Ugyanazon év (1971) őszén, szeptember 12-én, amikor a ditrói Jézus Szíve-templomban a hitvalló püspök Szabó Árpáddal együtt engem is pappá szentelt, Te mint újmisést a diakónusi szolgálatod végezted.

Utjaink néhány évre elváltak egymástól. Az elkövetkező években a Szatmári Egyházmegyében szolgáltál káplánként, én pedig Rómában készültem a doktori cím megszerzésére. 1979-ben utad Németországba vezetett, ahol Frankfurtban felsőbb teológiai tanulmányokat folytattál, majd az ausztriai Innsbruckban 1982-ben doktoráltál. Azután

katolikus magyar híveket, és bátorítottad őket, hogy maradjanak meg hitük, anyanyelvük, kultúrájuk mellett. Szívvel-lellyel az ő püspökük voltál.

Miután Ferenc pápa az egyházi törvénykönyv által előírt nyugdíjazási korhatárt (75 év, esetekben 2022. február 12.) szem előtt tartva ez év (2023) februárjában elfogadta lemondásodat, az említett feladatok teljesítése, a problémák megoldása utódodra hárul.

Kedves Feri Barátom! Ez év március 10-én délután Budapesten a Podmaniczky úton lévő Honvéd Kórházban, amikor Téged meglátogattalak, találkoztunk utoljára személyesen. Akkor még mindketten reménykedtünk abban, hogy itt a földön lesz még alkalmunk egymást köszönteni. Ennek tudatában, a Te kérésedre adtam Rád az áldást. Azóta gyakran váltottunk e-mailek által gondolatokat. Bízta a gyógyulásodban, de minden alkalommal megfogalmaztad, hogy készen állsz a nagy útra, elfogadva Isten akaratát. Szüneteidet, imáidat mindig értünk, azokért ajánlottad fel, akik életed folyamán ismertek, tisztelték téged. Legutóbb július 5-én Magdi húgod tolmácsolásában írtad, hogy „Együtt szenvedünk Krisztussal” – utalva ezzel az én egészségi helyzetemre is –, és a Jóistentől mindkettőnk számára erőt és kitartást kértél. Akkor már nagyon gyenge voltál, de ismételten kifejezted, hogy legyen meg az Isten akaratát. 2023. július 22-én, Szent Magdolna napján hajnali három óra körül szólított az Úr, és Te átköltöztél a Mester által Neked készített lakásba – hogy ott légy együtt Azzal, Akit papként, püspökként szolgáltál, és Akinek az üzenetét hirdetted hosszú évtizedeken keresztül az embereknek,

(Fotó: Szócs Levente)

mint müncheni magyar plébánosnál gyakran voltam a vendéged, és ezek során betekínthetem sokrétű lelkipásztori munkádba. Csodáltam lelkesedésedet, amint a diaszpórában élő magyar katolikus híveket a München-Freisingi érsekség területén igyekeztél összefogni, nekik az idegenben az egyház falain belül menedéket nyújtani, otthont teremteni. Sokszor beszélgettünk a lelkipásztori munkával kapcsolatos kihívásokról, amelyek püspökké szentelésed óta az elmúlt tizenhat év alatt egyre szaporodtak, és a paphiány következtében a saját lelkipásztor nélkül maradt közösségek gyarapodása váladat egyre jobban nyomta. A diaszpóra lelkipásztorai volt az utolsó éveinek is meghatározó gondja. Ezért vállaltad a rendszeres utazásokat, látogattad a világban szétszóródott

különösen a diaszpórában, ahol nemzettársaink igényelték – és igénylik ma is – Isten szavát anyanyelvünkön hallani.

Tizenkettőnk szentelt pappá Márton Áron püspök 1971-ben. Te a negyedik vagy, aki itt hagyta minket. Imádkozunk Érted, és szentmisénkben kérjük a Jóistent, hogy hosszan viselt szenvedéseid után az Ő országában nyugalom legyen csendes. Imádkozzál Te is értünk, hogy földi életünk után mi is ott legyünk Veled együtt, ahová vágyakozunk: az örök élet boldogságában.

Kedves Feri, nyugodjál békében! Isten Veled! Viszontlátásra!

Baráti szeretettel:
Laci
(Vencser László)

Köszönöm, Püspök atya!

Köszönöm szépen, kedves Cserháti Ferenc püspök atya, a figyelmet, amellyel több mint tizenöt éven keresztül kitüntetted. Köszönöm a (sokszor meglepő) őszinteséget, a hosszú beszélgetéseinket, a baráti hangú levélváltásainkat, azt, hogy bármikor bármilyen kérdés-kérés merült fel, mindig számíthattunk egymásra.

Köszönöm, hogy *Itthon és otthon – Vencser László 60 éve* című interjúkötetéről 2008-ban (levelében) azt írta: „*a könyv dokumentumértékén túl szépirodalmi mű*”.

Köszönöm, hogy amikor 2011-ben a *Csiksomlyó Magazin* cikkszerzőjeként megszólítottam, első szóra igennel válaszolt és körinterjúm alanyaként kifejtette gondolatait a Szűzanya-tiszteletéről, a sajátjáról és a világban tapasztaltról.

Köszönöm, hogy 2013-ban az évfolyamtársaival Kilyénfalván tett látogatása után olyan hálatelt szívű, kedves levelet írt nekem, *gyönyörű szép nyári emlékek*ként utalva vissza a Jakab Antal püspök szülőfalujában eltöltött rövid, de nagyon tartalmas időre.

Köszönöm, hogy 2014-ben a Lukácsovits Magda festőművész életműalbuma iránt – amelyet annak társszerkesztőjeként ajánlottam a figyelmébe – olyan szívvel-érdeklődést tanúsított.

Köszönöm, hogy 2015-ben olyan rendkívülien szép ajánlást írt nekem a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága által meghirdetett Petőfi Sándor-ösztöndíjprogramba való jelentkezésemhez.

Köszönöm, hogy az ösztöndíj – majd a következő évben a Körösi Csoma Sándor Program ösztöndíjának – elnyerése után, 2015 és 2017 között Bécsben többször is együttműködhettünk, és az események – a Mindszenty-megemlékezés, az Ön utóbbi kötetének a bemutatása, a Valentiny Géza-emléktábla avatása és más programok – krónikásaként végzett munkámról mindig olyan elismerően szólt.

Köszönöm, hogy 2019 nyarán is megbízott bennem, amikor a diaszpóra katolikus közösségeiben kulturális programok tartását kezdeményeztem, és támogatott abban, hogy azokat Kastl-ban, Bécsben, Londonban, Innsbruckban, Párizsban, Genfben és Tardoskedden meg is valósíthassam.

Köszönöm, hogy 2019 végén is a legőszintébb hangon vázolta számomra az 51. évfolyamát záró *Életünk* újság helyzetét – jól ismerte ezt, hiszen a lapnak évtizedeken keresztül Ön volt a gazdája –, és biztatott, hogy ha szeretném, akkor vegyem át a lap kiadását, gondozását. Külön köszönöm, hogy mindazonáltal két és fél óras beszélgetésünk végén azzal bocsátott utamra, hogy de azért gondoljam át a döntésemet még egyszer.

Köszönöm, hogy 2020 után is megpróbált segíteni az *Életünk* újságnak a fennállása óta akkor először rendezetlen, megalapozatlan anyagi helyzetén (sikertelenül) és lelkesítő szavaival a munkámban továbbra is buzdított. Köszönöm, hogy nagyinterjú is adott nekem a lap küzdelmes múltjáról.

Végül engedje meg, hogy mindazon olvasóink nevében is, akik szintén hosszan sorolhatnák, miért tartoznak köszönettel Püspök atyának, soraimat azzal zárjam: emlékeinkben megőrizzzük és imádkozunk Önért.

„*Az élet hosszú vagy rövid, / mit számít, öröklét ha vár; / lent búcsúznak, de fent megint / találkozunk, hol nincs halál*” (Emily Brontë).

Varga Gabriella

Sokat jelentett nekünk

Cserháti püspök nagyon sokat jelentett nekünk, hajdani Niederaudorf-Reisach-i diákoknak: nemcsak a kedvessége és megértése, embersége miatt, de az ő segítsége és támogatása nélkül nem lehetne ennyire hiteles a könyvünk az iskoláról (*School of a different kind*), mert nagyvonalúan átadta nekünk az általa gyűjtött dokumentumokat és a saját írásait is az iskolánkról. Eljött Reisach-ba 2012-ben, ő mutatta be a szentmisét az ünnepségen és az emléktáblát – amelynek a kőlostor külső falára állítását igen keserves megpróbáltatások után végre engedélyezték – megszentelte. Ezenkívül én külön hálával tartozom neki, hiszen elsőnek karolta fel a könyvem ügyét és ajánlotta azt az olvasóknak. Valóban úgy érezzük, azon kevesek, akik még élnek a régi diákok közül, mintha nagyon szeretett családtagot veszítettünk volna el.

Balogh Petres Judit

Gyermekeknek

A hírvivő

Napjainkban, az internet korában, ha bármi fontos történik a nagyvilágban, szinte percekben belül értesülünk róla. A hírek villámgyorsan terjednek. Képzeld csak el, mennyivel lassabban jutottak el az információk az emberekhez akkoriban, amikor még sem világháló, sem tévé, sem rádió, de még újság sem létezett. A világ más pontjain megtörtént eseményekről az emberek valószínűleg sosem értesültek. Jézus korában is sokkal lassabban terjedtek a hírek, mint manapság, volt azonban egy egészen különleges „közvetítő”, aki a legfontosabb örömhírt elvitte a „címzetteknek”.

Szent Gábor (más néven Gábiel) egyike a hét főangyalnak, akik Isten világosságát terjesztik a történelem folyamán. De jelképezik a hét szentséget is. A Szentírásban több helyen is találkozhatunk vele: ő vitte hírtül a kiválasztott személyeknek Isten velük kapcsolatos terveit. Az Öszövényességben olvashatjuk, hogy Dániel prófétának Gábor főangyal megjelent a fogsága idején, s megjövendölte Izrael szabadulását és Isten országának eljövételét. Zakariásnak, Erzsébet idősebb férjének megjelenve hírtül adta Keresztelő Szent János születését. Názáretben pedig megjelent Máriának,

és hírtül adta, hogy ő lesz Isten Fiának földi édesanyja.

Egy legenda szerint hazánk történelméhez is kapcsolódik Szent Gábor főangyal. III. Ottó német-római császár a lengyel uralkodónak ígért koronát, miközben azt István, a magyarok fejedelme is magának követelte. III. Ottó és II. Szilveszter pápa úgy döntött, hogy a koronát a lengyel uralkodónak adják. A pápa azonban álmot látott, amelyben Gábiel arkangyal arra figyelmeztette, hogy a koronát ne a lengyel királynak, hanem annak a követnek adja, aki másnap reggel érkezik Rómába. A követ pedig nem más volt, mint Asztrik pannonhalmi apát, István küldötte. Amint Asztrik megérkezett Rómába, Szilveszter pápa megáldotta a koronát, és azzal együtt egy apostoli keresztet is küldött a magyar uralkodónak, első szent királyunknak.

Szent Gábor (Szent Gábiel) főangyal – s mellette Szent Mihály és Szent Rafael főangyalok – ünnepét ebben a hónapban, szeptember 29-én tartja Egyházunk. Az interneten sok fontos – és kevésbé fontos – hírt olvashatsz, de a legörömtelibb híret Gábor angyaltól kaptuk!

Kovács Péter

Szent Gábiel arkangyal a vásárosnaményi görögkatolikus templom homlokzatán. Monostory Viktória festette (Fotó: Varga Gabriella)

Kitelepítés – Visky András könyvéről

Csodák igenis vannak! Még a legszörnyűbb diktatúrákban is előfordulnak – erről nem egy, gulágot megjárt túlélő beszámolója tanúskodik. Ezt bizonyítja Visky András erdélyi író *Kitelepítés* címmel nemrég megjelent könyve is. A szerzőt kétesztendő korában anyjával és hat testvérel a román hatóságok előbb a Duna-deltához közeli sztyeppe egyik hírhedt lágerébe, majd egy további kényszermunkatáborba kényszerítik, mert az apa, Visky Ferenc református lelkész falusi híveit a „názáreti Jézus feltétlen uralma alá” akarja vezetni. Ezt a kommunista rendszerrel megalkuvó előljárói égbekiáltó bűnnek minősítik, és így a hatóságok számára már szinte könnyű helyzetet teremtenek, hogy a papot huszonkét évig terjedő börtönbüntetésre ítélik, feleségét pedig, gyermekeivel együtt, munkatáborba hurcolják. Az asszonynak sikerül megmenekítenie Bibliájukat és ebből felolvasva neveli gyermekeit keresztény életre. A Szentírás – csodával határos módon – velük marad és mindvégig lelkiert ad neki és felcseperedő gyermekeinek is az embertelen viszonyok elviseléséhez. Így válik a nap kiemelkedő eseményévé, egyben a lágerélet boldogságforrásává a Bibliából való titkos felolvasás.

Visky András *Kitelepítés* című könyve nem egyszerű visszaemlékezés egy megpróbáltatásokkal teli korszakra, hanem megrendítő erejű irodalmi alkotás is, amelyben a szerzőnek sikerül úgy leírnia a megélt szörnyű eseményeket, mint ahogyan gyermekszemmel látta. Egy interjúban fikciót is említett, ami teljesen természetes egy ilyen múltidéző írásnál, hiszen a gulágon senkinek sem volt lehetősége naplót vezetni, pláne nem egy még írni sem tudó gyereknek. A sok szenvedést pillanatra sem a bosszú vágya, hanem egyfajta derű, sőt humor hatja át, holott a könyv megírása egy

ígéret beváltása, amelyet még a lágerben gyermekfejjel tett az anyjának. A könyv szerzője alig kétévesen került anyjával és testvéreivel együtt kényszermunkatáborba, így apjáról szinte semmi emléke sem maradt. Ennek ellenére mintegy vörös fonálként húzódik az apa várása, akinek érkezésére csak hét kemény esztendő letöltése után kerülhet sor, akkor is kegyetlenül nyomorúságos körülmények között. A lágerben anyjuk tartja a lelket gyermekeiben, de ebben komoly segítségére van Nényu, azaz Márka is, aki egy magyar lelkész ajánlására néhány hétre érkezett hozzájuk Székelyföldről, ám akkor is a család mellett maradt, amikor lágerbe hurcolták őket. A kíméletlen robotolással egybekötött reménytelenség azonban felőrli az anya testi erejét, és miután úgy érzi, nem tudja a gyermekeit sem életben tartani, magára hagyatottságában összeomlik: a lágerorvos szabályosan hullaházba utalja, ahonnan – szinte megint csak csodával határos módon – a saját gyermekei mentik ki, bizalmat

öntve belé a küzdelem folytatásához.

A könyv zárófejezete a szerző katonai szolgálatát eleveníti fel a kommunista Romániában, hangsúlyozva azonban, hogy a lágerben töltött esztendők sötét árnya a hadsereg kötelékébe is elkíséri, ugyanis a politikailag megbízhatatlan, sőt ellenséges beállítottságú fiatalok egységébe kerül. Ezt mintegy második fogságként éli meg, mert felidézi benne a kényszermunkatábor életre kiható tapasztalatait és már-már identitásának elvesztésével fenyegeti. Visky András könyve mégsem hangolja le az olvasót, nem borúlátó írás. És ha bárki feltenné a kérdést, mit jelent hinni, válaszként a *Kitelepítés* című könyv elolvasását ajánlhatjuk (Visky András: *Kitelepítés, Jelenkor Kiadó, 2023*).

Vincze András

Andrásfalvától Budaörsig: árnyékból a fény felé...

(Özv. Rónai Miklósné Marika néni emlékére)

Az alábbi írásom annak az asszonynak a küzdelmes és mégis szép, Istennek tetsző életét eleveníti fel, aki 2022 novemberében tért meg Teremtőjéhez. Az írás egyúttal tisztelgés egy olyan Ember előtt, akit nehéz sorsa nemhogy nem távolított el Istentől, hanem sokkal inkább megerősítette őt hitében. A kiváló Erdélyi Zsuzsanna néprajzos nagyszonnyak akár ő is elmondhatta volna a palóc öregasszonyoktól gyűjtött sorokat: „...ahho' köll ragaszkodni, ahunnand a segítséget várod.”

Marika néni a távoli Bukovinában, Andrásfalván született 1939-ben. Abban a faluban, amelyet az 1764. január 7-én lezajlott véres madéfalvi veszedelem (Siculicidium) után elmenekült székelyek bolyongásaik során Bukovinában letelepedve alapítottak. 1786-ban Gróf Hadik András tábornagy közbenjárására alakult meg az öt falu, nevük igen beszédes: Fogadjisten, Istensegítség, Hadikfalva, Andrásfalva és Józseffalva. Édesanyja ortodox vallású, módosabb román leány volt, akit egy ifjú, a nálánál két évvel fiatalabb székely legény megszojtott elthonról, amiért a család kitagadta. A fiatal pár első három gyermeke még születéskor vagy nem sokkal azután meghalt. Marika volt az egyetlen életben lévő gyermek, amikor a háború kitörésekor, 1941-ben a magyar állam elhatározta a bukovinai székelyek hazatelepítését a visszatért Bácskába. Azonban az éppen csak letelepített bukovinaiaknak a hadiesemények következtében, 1944 őszén ismét menekülniük kellett. Marika néni ekkor még kicsi leányka volt, de emlékezett Bácskára, az ottani szomszédokra és a bombázók szörnyű zajára... Emlékeiben még idős korában is elevenen élt a menekülés közben átélt trauma: székerek, székerek, székerek... azok vonulása, és az, hogy amikor Baján kompra szálltak, ismét erősen bombáztak. A lovak ettől megvadultak és majdnem a Dunába mentek. A kb. 13 ezer székely menekültet ideiglenesen a Dunántúlon helyezték el szétzórva, majd 1946–1947-ben a kitelepített svábok helyére, főként Tolna és Baranya vármegyékbe.

Marika néniék a Tolna vármegyei Mucsfára kerültek. Először a falu végén laktak, majd később beköltöztek a községbe; 1948-ban telepítették be őket egy sváb házába, amely üres volt és kifosztott. Úgy emlékezett: semmijük nem volt, az édesapja a földre terített szalmát és azon aludtak, pe-

dig ekkor már több gyermek is volt; összesen öt testvére született. Aztán kaptak földeket, gazdálkodtak, majd a kollektivizálás után az édesapja bányászként dolgozott.

Mucsfán teltek a gyermekeik, de nem ám játékkal, mint a mai gyermekeknek, hanem munkával. Iskola után minden gyermeknek kapálnia kellett. Ezután felvették le tanulni. A hetedik osztály elvégzése után Marika néniék Izménybe kellett költöznie, mert édesapja testvére meghalt, és az árván maradt öt gyermekről ott kellett gondoskodnia. Bizony ebben az időben a gyermekek hamar felnőttek! Marika néni itt fejezte be a nyolcadik osztályt. Ezután felvették volna szülészneképzőbe, de nem ment; „jó is, hogy nem mentem, mert legalább nem kellett a sok küretnél tevékenykednem” – jegyezte meg egyik beszélgetés során.

A fiatal leányvevei nagyrészt munkával teltek; mezőgazdasági idénymunkába járt, kétét kötött, polyvázott, gyümölcsöt szedett, kapált, cukorrépat egyelt. Rókkán font, az orsóval is jól bánt, sőt nagyon szépen kötött – egyszóval igen ügyes leány volt. A földeken családostul dolgoztak. De azért nem csak munka volt. Nagyon szeretett táncolni és vasárnaponként az udvarlójával eljárt egy-egy multságba.

1956-ban egy cséplés során ismerkedett meg leendő férjével, aki két évig udvarolt neki. 1958-ban összeházasodtak, és a következő évben megszületett az első gyermek, majd sorra a többi, összesen hét: öt fiú és két leány.

Mivel férje görögkatolikus vallású volt, ezért vele járt a szent liturgiára, először a Rózsák terére, majd amikor Budaörsön is lett görögkatolikus kápolna, akkor azt látogatták. Férje halála (1998) után is többnyire a görögkatolikus misére (liturgiára) járt, mert már – ahogy mondta – azt szokta meg. A római katolikus templomba is ment időnként, főként a Rózsafüzér Társulat miatt. A vasárnapokon kívül, amikor tehetett, hétköznap is eljárt misére. Miután nyugdíjba ment, szinte mindennap ott volt a szentmisén. A római katolikus plébánia szervezésében több lelki gyakorlaton, zárandoklaton is részt vett, és a görögkatolikus plébánia szervezésében többször is volt Máriapócs. A rendszerváltozás után csakhamar elkezdődött a csütörtök éjjeli virrasztás a Szent István-bazilikában – Marika néni Budaörsről beutazván, rendszeresen látogatta a szentségimádást. Időközönként eljárt az Emmausz Közösségi Házba Katona István atyához, miként jó keresztényként a Bibliát is rendszeresen olvasta. Szerette hallgatni

1965-ben azonban a jobb megélhetés kedvéért az egész család Budaörsre költözött, ahol sikerült egy építési telket venniük. A rokonság is mind felköltözött. Kezdetben egy 12 négyzetméteres sufniban laktak, és lassan gyűjtötték a pénzt és az építési anyagokat. Nem messze tőlük volt egy sitt-telep, ahová Marika néni eljárt bontott vasárúrt, amit a MÉH-telepre vitt eladni, valamint bontott téglákat is innét gyűjtött – bizony ez kemény férfimunka volt! Marika néni ekkor már elment a cipőgyárba dolgozni; három műszakban, a férjével ellenkező időbeosztásban dolgoztak, hogy a gyerekek ne legyenek egyedül. Közben felépítették szoba-konyhás házukat, ami nagy dolog volt azokban a szűkös időkben.

Mindegyik gyermeket tisztességesen, becsülettel felnevelték a római katolikus hitben, mélyen vallásos családi háttérrel. Marika néni joggal lehetett büszke gyermekeire, akiknek mind szép családjuk lett. Ahogy mesélte: „Életem legnagyobb öröme és büszkesége a családom: hét gyermekem, húsz unokám, számos dédunokám és ükunokám van.”

Mivel férje görögkatolikus vallású volt, ezért vele járt a szent liturgiára, először a Rózsák terére, majd amikor Budaörsön is lett görögkatolikus kápolna, akkor azt látogatták. Férje halála (1998) után is többnyire a görögkatolikus misére (liturgiára) járt, mert már – ahogy mondta – azt szokta meg. A római katolikus templomba is ment időnként, főként a Rózsafüzér Társulat miatt. A vasárnapokon kívül, amikor tehetett, hétköznap is eljárt misére. Miután nyugdíjba ment, szinte mindennap ott volt a szentmisén. A római katolikus plébánia szervezésében több lelki gyakorlaton, zárandoklaton is részt vett, és a görögkatolikus plébánia szervezésében többször is volt Máriapócs. A rendszerváltozás után csakhamar elkezdődött a csütörtök éjjeli virrasztás a Szent István-bazilikában – Marika néni Budaörsről beutazván, rendszeresen látogatta a szentségimádást. Időközönként eljárt az Emmausz Közösségi Házba Katona István atyához, miként jó keresztényként a Bibliát is rendszeresen olvasta. Szerette hallgatni

a Mária Rádiót és nézni a televízió keresztény adásait.

Még egy meghatározó és nem mindennapi dolgot hadd említsek Marika néni életéből. Miután megözvegyült, a férje után maradt kis autót eladta. Az árát azonban nem magára, nem szoba-konyhás házának komfortosítására vagy egyéb, mások által talán inkább vágyott földi dolgok megszerzésére költötte el, hanem „elutazta” – mégpedig zárandokutakra ment belőle, hogy ezáltal is közelebb kerüljön Istenhez és a Szűzanyához. Járt Lourdes-ban, Fatimában, Montichiari-Fontanellében, a Maria Rosa Mistica forrásánál, Czestochowában, Medjugorjában, és a magyar zárandokhelyeket is örömmel és alázattal járta: Máriapócsot, Mátraverebély-Szentkutat, Csíksomlyót.

Marika néni szerető családjától elbúcsúzva, lélekben felkészülve tért meg Teremtőjéhez, hogy most már odaát imádkozzon szeretteiért, nemzetéért.

Dr. J. Újváry Zsuzsanna
(a szerző történész, a PPKE BTK nyugalmazott egyetemi docense)

Ez is tanítás

„Falusi iskolámba én nyűtt rossz tarisznyában vittem a füzetet és a palatáblát. Emlékszem a régi tanárimra is. Kovács Tóni bácsi a harmadik elemiben egyik reggel nagyon ráförmedt a kis Bujdosóra, mert elkésett. »Hol jártál, Férke?« »Tanító úr, kérem, a mamának nagyon fájt a feje, és én etettem meg a kacsákat meg a libákat« – felelte a fiú. Amikor vége lett a tanításnak, Kovács Tóni tanító visszahívta Bujdosót, és azt mondta: »Férke, itt van egy aszpirin, vidd el a mamának«...»

Amikor Bakos Andrisnak megbetegedett az apja, odamentünk és néhány diák egy délután fölást a kertet. A tanító vezetett bennünket.

Ez is tanítás. Az életre való tanítás. A jóságra.”

Illés Sándor

Vezetők és vezetettek: pásztor, menedzser, vezér?

Adalékok Jézus pedagógiájához

Már a pedagógus szó jelentésében sincs egyetértés (pedagogosz = az, aki vezeti a gyermeket), hisz' az ókori Athénban a rab-szolgáknak volt a feladatuk, hogy elkísérjék a gyermeket az iskolába, kövessék ottani viselkedését, majd hazavigyék és felügyeljenek rá. Szolgai munka volt, alá- és fölérendeltséggel, ellenőrzéssel. Később már az oktatás is beletartozott, aztán hozzáadódott tájainkon a porosz fegyelem, szigor és számonkérés. De mindez alapja a gyermekek nevelésének, irányításának, fölkesztésének az életre. Egy idő után aztán szétvált az oktatás és a nevelés, a pedagógusból tanár lett, az óvónő és a börtönben raboskodók nevelője pedig ma már nem számít pedagógusnak.

Felvilágosult társadalmunkban ott tartunk, hogy az oktatás szerepét átveszik a gépek (még az iskoláktól is...), a szülőkre és a „társadalomra” hárítva a nevelés feladatát, holott a társadalomból csak a „kosz” ragad rájuk, a szülőknél pedig nincs idejük „ilyesmivel” foglalkozni. Ugyanakkor cégeknél, színházaknál, különféle intézményeknél újra divatba jött a mesterkurzus, a „személyi állomány” képzése, a vezető és beosztott közötti újfajta párbeszéd, etikai kódexek megjelenése sejteti, hogy a menedzsernek nemcsak irányítania, hanem szolgálnia is kell, törődnie a rábizottakkal, gondjukat viselni a munkavállalóknak, erősíteni őket, hogy bírják a nyomást és a terhelést. És mindezt nemcsak „frontálisan”, hanem emberközelből, személyes példájával, kezdeményező-készségével, azzal a mintával, ahogyan elől jár a jóban és a kötelességteljesítésben.

A keresztények számára a tanításban, az oktatásban és a nevelésben is legmagasabb mérce a Jézusé. Hozzá képest a legjobb nevelők is csak kezdők: tanárségdek (P. Delbrel). Ez a mérce már-már irracionális, hiszen az Istenember maga az Út, az Igazság és az Élet. Családi és hitéleti, sőt társadalmi szinten is Őt kellene leginkább figyelembe vennünk. És amikor Róla van szó, akkor nemcsak a Mester és a tanítvány közötti kapcsolatra, nemcsak apostolai „kiképzésére” gondoljunk, hanem életére és tanítására, amelyet gyakran hallunk: „Én vagyok a Jó Pásztor” (Jn 10,11).

Érdekes módon Jézus nem az akkori „szellemi elit” közül választott magának követőket, jövendő pástorokat – hiszen a szellemi góg akadályos az alázatnak, az engedelmességnek, a nyitottságnak, ami nélkül nincs vezetés. Aki nem tud vezetett lenni, nem válhat jó vezetővé. Itt is van alá- és fölérendeltség, hiszen aki tanul, azt tanulja, amit nem tud. El kell fogadnia ezt a függőséget, ezt a kiszolgáltatottságot. Attól tanul, aki birtokában van a bölcsességnek, az ismeretnek, a dolgok miértyénnek. A tanulás nem rangon aluli. És a tanítás sem. A tanulás nem megy magától. Oda kell ülni a Mester lábához.

Jézus nyers és lassú felfogású, egyszerű embereket választott ki, akikben viszont volt lelkesedés, nagylelkűség, elszántság. Gyöngéd határozottságával lassan letöri bennük a kezdeti ellenállást, olyan erős a befolyása rájuk, hogy tulajdonképpen rendelkezik velük. Hatalommal és tekintéllyel beszél előttük, ugyanakkor nyíltan és őszintén. Őt például sohasem szólítják nevén. Jézus azért is különleges, és éppen ezért a nevelők mintaképe, mert a legellentétebb tulajdonságokat tudja összeegyeztetni személyében: a keménységet a gyöngédséggel, a fenséget a nyájassággal, a szigort az irgalommal, a nagylelkűséget a következetességgel. Jézus a meghaladhatatlan és megkerülhetetlen etalon a nevelésben is. Az apostoli szeménárium minden tagjával együtt és külön-külön is foglalkozik. Bevezeti őket a tanításba és a gyakorlatba, de csak fokozatosan. Nem akarja összezavarni vagy „hitelenségbe” sodorni őket. Mindig csak annyit tár fel a titkokból, amire értelmileg, habitusban képesek. Amit meg tudnak emészteni és el tudnak viselni. Jézus soha nem mondott fölöslegesen semmit. Csak azért, hogy „kibeszélje magát”, nem akarta senki érdeklődését felkelteni. Amit mondott, annak súlya volt. Nem beszélt sokat: röviden mondott el sokat...

Gyökerestől kitepi őket foglalkozásuk talajából és egy új talajba ülteti, majd gondozza. Az arkifejzés, a magatartás, a

beszédmód, amelyben igazsága testet ölt, meggyőző és visszautasíthatatlan. Mindig az értelmi belátásukra apellál, de esztétikai és érzelmi élményeket is nyújt tanításával. Úgy vált ki erős érzelmeket, hogy értelmesen beszél hozzájuk. Tanításából sosem hiányzik a humor, a komoly dolgokban is megbújó derű. Minden tanítását példák-kal támasztja alá. S ezek a példák sokszor cselekedetek, szimbolikus vagy prófétai tettek, amelyek olykor szembehelyezkednek hétköznapi logikánkkal. De Jézus nem alkuszik és hajlíthatatlan. Azt szeretné, ha tanítványai érzékelnék a különbséget Isten és a sátnak, a világosság és a sötétség között. Sugárzó, tiszta egyénisége pedig egyértelműsíti áttetsző szentségét, amelyben nincs helye, még foltja sem a tévedésnek vagy a hazugságnak. Ezért sugárzik, ezért meggyőző. A pedagógus Jézus tudja, hogy a lélek alakítható, és lassanként azzá lesz, amit csodál. Ahogyan a fizikai világban is a folyadék felveszi az edény alakját és kitölti azt.

Henri Mourice francia pap egész életében Jézus Krisztus személyiségét csodálta (*Henri Mourice: Jézus Krisztus személyisége, JEL–Sarutlan Kármelita Nővérek Rendje, Marosszentgyörgy, 2017*). Talán ő írta a legátfogóbb Jézus-életrajzot. Ebben összefoglalja Jézus „pedagógiai módszereit” is. Lássunk hát néhányat:

1. **Az ismerttől az ismeretlen felé kell haladni.** Alapelvekből, általános fogalmakból indul ki. Az isteni Mester ezért fokozatokban tárja fel az igazságokat. Mint ahogy az iskolákban is kialakult az elemi, közép- és felsőfokú tanfolyam... Különleges módszeréhez hozzátartozik, hogy nem a miértekkel és a hogyanokkal foglalkozik, hanem segíti, hogy behatoljanak a lényeges igazságokba, amelyeket hirdetniük kell. Nem magáért a tudásért sajátítják el, hanem az információgyarapítás a cél, hanem a végső igazság. Hogy mindenki üdvözüljön. Az üdvösség utáni kíváncsiságot ébreszti fel bennük. Nem egyetemi előadásokat tart nekik, hanem beszélő képekkel rajzolja meg a „leckéket”. A szegény özvegy két fillérjének tanításában (Mt 12,41) például nemcsak a cselekedet erkölcsi értékét emeli ki, hanem a szándékot is, ami mozgatja, illetve az áldozatot is, amelyet feltételez, és a belefektetett munkát is, amibe került neki (egész megélhetését...). A pedagógus Jézus úgy halad az ismeretlen felé tanítványaival, hogy közben lelkükben, értelmükben utat készít az igazságnak. Látványos cselekedetekkel valóságos eseményeket idéz elő, szinte provokálva hallgatóságát. Ezek a prófétai tettek már önmagukban továbbmutatnak a konkrét „tényeknél”.

2. Jézus másik vezérével a tanításában, hogy az apostolok **ne csak passzív befogadók legyenek**, hanem menjenek elébe a Mester tanításának. Nem halat ad a kezükbe, hanem halászni tanítja őket. Kötömböt ad a kezükbe és vésőt, hogy a kötömből tevékenyen „kiszabadítsák” a szobrot. Szókratészről írják, hogy ügyes kérdésekkel vezette rá tanítványait a válaszra magára. Jézus is sokszor ezért fűz magyarázatot a mondanivalójához, vagy tesz fel kérdéseket, hogy elvezesse tanítványait az igazság, a világosság küszöbéig. Ők maguk találjanak rá. Serkenti szellemük tevékenységét, ezért nem közvetlenül válaszol a kérdésekre. Sokszor inkább visszakérdez.

3. Jézus pedagógiai szabályainak egyike, hogy **mindent a maga idejében kell feltárni.** A szellemi-lelki életben is vannak fejlődési, érettségi szintek, fokozatok. A vetés és a palántázás előtt egyszer a földet kell előkészíteni. Észrevenni a kedvező és megfelelő alkalmat, hogy tanítását befogadják, megértsek. Mindig figyel arra, kihez beszél, megválasztja a beszéd idejét, és amikor bizonyos abban, hogy az igazság megfogad és meggyökerezik, akkor ültet. Addig előkészíti a lelket, fölészántja, megforgatja, kíváncsivá teszi, felcsigázza a vágyat. Ez nem olcsó alkalmat, hanem a lassú építkezés művelete. Tudja, hogy akiben kialakul a ragaszkodás, a tudásvágy, bizonytalanságban még türelmetlenebbül várja az újabb feladást. Körültekintéssel és bölcs lassúsággal adagolja a „feszültséget”.

Ebben van valami különös szellemi óvatosság is, hiszen védeni is akarja az emberi lelket a túl erős izgalmaktól, a túl korai felfedezésektől. Mintegy szemellenzöt tesz, hogy az erős fény ne kápráztasson el és ne vakítsa meg a szemet. Azt is tudja, hogy azok az igazságok, amelyek túlmutatnak a hétköznapi tapasztalatokhoz – legyenek azok elcsépeelt szövegek, sablonok, közhelyek vagy amelyek akár ellenkeznek is velük –, ezekhez a léleknek és az értelemnek több idő kell, hogy bennünk nyugópontra jussanak és képesek legyünk hozzájuk emelkedni. Mennyi idő kellett például a csillagászoknak, amíg a Föld mozgásáról szóló látszólagos ellentmondásoknak hitelt szereztek. Mennyi idő kell az emberi tapasztalathoz is, hogy visszafelé megértse élete eseményeit, és így gyermekeit már „okosabban” tudja nevelni... Jézus is csak fokozatosan tárja fel tanítványai előtt messiási mivoltát, engedi kitalálni, de mindent nekik sem tár föl. Vannak dolgok, amelyek nem rájuk tartoznak („Még nem vagytok hozzá elég erősek...”, Jn 16,12). Az erkölcsi igazság is lassan fejlődik ki lelkünkben. Bizonyos kinyilatkoztatások agyonnyomnának minket, földi halandókat. Nem bíránk el terheit. Ezért értenek meg sok mindent a feltámadás és a Szentlélek eljövetele után. Sőt történelmünk is arról szól, hogy évezredek távlatok is szükségesek, hogy Isten önfeltárukozását valamelyest megértjük.

4. Jézus pedagógiai módszere, hogy **be- gyakoroltatja apostolaival a tanultakat.** Az erény, a jó gyakorlásával érhető el, hogy eljussunk addig a pontig, amikor az már szokássá válik. Hiszen a szokásnak megvan az az előnye, ereje, hogy tartós. Akkor is megmarad, ha már elfelejtettem az okot, miért gyakorlom... „Egyedül” is működik... Még akarat sem kell hozzá. Spontán reakcióvá, önkéntelen „rutinná” válik, és így a nehéz szolgálata a legerheltebb időkben is könnyedén végezhető. Megtakarítunk ezzel egy halom időt, amit okoskodással, tervezgetéssel, fontolgatással töltenénk el. Még csak hasznát sem kell keresnünk, csak tennünk kell a beidegződéssé vált jót. Tudományos elméletek tanulása, hatástanulmányok végzése nélkül. Edzettebbekké, rugalmasabbakká, harcokhoz szokottabbakká válunk. Jézus ebben is tökéletes nevelő volt. Az elméletet azonnal a gyakorlatba ültette tanítványainál. Az apostolok így már közvetlenül Pünkösöd után rájöttek, hogy a misszióhoz, az igehirdetéshez nem feltétlenül szónoki tehetség, inkább életszentség kell. A lelkek is így téríthetők meg. Krisztus tanításának erkölcsi kivonatát,

esszenciáját saját példájukon is bemutatták és hitelesítették.

5. Jézus iskolájához hozzátartozott, hogy **a lemondást, az önküresedést is gyakorolták.** Az irgalmasság cselekedetein keresztül lelki hatalmukkal is élhetek, megtapasztalva, hogy milyen öröm és jó másokat boldoggá tenni. Közben csak az őket Küldő Istenre hagyatkozzanak. Ne legyen bebiztosítva „B-tervként” semmi tartalék: lábbeli, pénz, bot, ruha stb. Istenért dolgozzanak, számítsanak is Rá szüntelen, mert Ő velük van. A jézusi parancsokat a maguk szigorúságában kellett megtartaniuk, mert még így is nagy a távolság a kitűzött cél és az eredmény között. Mert ha könnyen engedelményeket tettek volna, missziójuk is komolytalanná vált volna. A történelem nagy üttörői mutatják, mire képes az ember a nagy célokért: erői megsokszorozódnak, másoknak is hozzáférhetővé válnak olyan kegyelmek, örömök, lehetőségek, amelyek addig soha. Ezért Jézus is mindig kicsit többet követelt meg tőlük, mint amennyit (viszsa-) kapni remélnek. Ez a plusz, ez a többlet a hivatástudat, a Benne való bizalom ereje, amely még önmagunk legyőzésére is képesé tesz („Ha hittel imádkoztok, a hegyeket is elmozdítjátok. Minden lehetséges annak, aki hisz”, Mk 9,23).

6. Jézus pedagógiájának legnagyobb, legtitokzatosabb „fegyvere” az **imádság.** Közben Ő is „személyesen” töltekezett az Atyából, apostolait is gyakran elhívta, félrehívta egy csendes, magányos helyre, hogy magukra legyenek. Lelkigyakorlatot tartott nekik. Megtanította imádkozni őket. Nem „távoktatással”, hanem a személyes jelenlét pótolhatatlan erejével. Hozzászoktatta ahhoz, hogy az imádság a tanítványság erőforrása. A Miatyánkbán bemutatva, mit kell Istennek mondani, és mit kell, lehet kérni tőle. Nem parancsolta kifejezetten, hanem felajánlotta, hogyan „töltsék fel” buzgóságukat, tartsák életben kapcsolatukat a Személyes Istennel. Ennek formái nyilván változhatnak a történelem folyamán a különféle élethelyzetekben, de lelki „töltőállomás” és „energiaforrás” nélkül kiüresedik a tanítvány szolgálata is, élete is.

7. Különös módja Jézus pedagógiájának, hogy bár sokszor, keményen és világosan beszél a gonosz, az ellenlábás aknamunkájáról, sohasem erre helyezi a hangsúlyt, hanem az **örömré**, arra, hogy a Mennyei Atya tudja, engedi, de velünk van, és erőt ad nekünk, hogy kitarjunk. Példabeszédeit is úgy építi fel, hogy a végén öröm, hála, ünneplés vár azokra, akik kitarítottak a nehézségek idején. Tanítványai akaraterejét fokozza az édes reménnyel, amellyel vigasztal, sőt amely számukra erény. Amit gyakorolni kell. Az elpusztuló gabona pompás kalásszá fejlődik. Azért kell meghalnunk önmagunknak, hogy Isten életre keljen bennünk. Jézus eltereli a figyelmet arról, ami lehúz, lehangol, megáláz, és arra irányítja, ami világosságot, életet, örömet biztosít. Mindig Isten szeretetének biztonságát helyezi előtérbe. Mintha azt mondaná: közöttünk és az örökkévalóság között nincs más, mint az élet, ez a lenge függöny, amely minden pillanatban eltűnhet. És akik már most az emberiség magvetői és fáklavivői lettek – papok, pedagógusok, szülők, hívő keresztények –, az Isteni Mester társaságának örvendhetnek az Úr örömeiben. Szüntelenül

Sebestyén Péter

Ki volt Bezerédj Amália?

Jelen lapszámunk első oldalán Bezerédj Amália versével találkozhattak olvasóink. Tudják, ki volt ő? A nemesi családból származó Bezerédj Amália költő és író, az első magyar gyermekkönyv szerzője, a kisdedovási buzgó terjesztője volt. 1804. április 15-én született a Vas megyei Szentivánfán. Hét testvére közül ő volt a legidősebb. Kiválóan zongorázott, hárfázott, énekelt, a magyar nyelven kívül írt, olvasott, beszélt németül, franciául, angolul és latinul. Édesanyja a gyakori szülségek miatt sokat betegeskedett, így 10-12 éves korában Amáliának már nevelői szerepet is be kellett töltenie fiatalabb testvérei mellett. A veszprémi kúriában joggyakornokoskodó Bezerédj István 1815–1816-ban rajzolni és festeni tanította. Mély barátság, majd szerelem alakult ki kettejük között. 1821-ben házasságot kötöttek, 1834. május 7-én Pozsonyban világra jött kislányuk, Flóra.

Bezerédj Amália a magyar irodalomban elsőként foglalkozott a gyermekek világával. Zeneműveket is komponált, 1835-ben pedig Malby álnév alatt először jelent meg nyomtatásban irodalmi műve

A remeték címmel. Leghíresebb és legnagyobb hatású munkája a *Flóri könyve*, amelyet a Hidján (Szedres-Hidjapusztán) létrehozott óvoda-iskola 3–8–9 éves gyermekeinek és kislányának írt. A mű az első magyar nyelvű verses, képes, kottás daloskönyvünk. Amália 1837-ben bekapcsolódott a tolnai óvóképző és „példányóvoda” megszervezésébe is. 1837. szeptember 8-án, gyengélkedve, tüdőbeteg, gyógyulást remélve Máriavölgybe utazott. Szeptember 21-én hosszan tartó szenvedés után elhunyt. A stomfai plébános temette el, majd később a hidjai temetőben helyezték végső nyugalomra. Kéziratait özvegy férje sajtó alá rendezte és 1839–1840-ben sorra megjelentette.

Végezetül néhány versidézet Bezerédj Amáliától: „A kakasok berzenkednek, / Csekélységen összeveszenek. / Emberek közt rossz szokás / Az ily kakas-bajvivás.” „Jó a gazdag, jó a bölcs, / De még jobb a jó erkölcs.” „Szüldöidnek s tanítódnak legjobban adsz hálát, / Ha megteszed mit mondanak s fogadod tanácsát.” Tanulhatunk tőle...

(VG)

Magyar zarándokok találkozója Aachenben

Talán az Isten képmására való teremtettségünk legmélyebb vágya, hogy kapcsolatban legyünk másokkal, szerethessünk és szeretve legyünk. Az óhatatlanul adódó fizikai távolságot pedig legtöbbször azáltal próbáljuk csökkenteni, hogy féltve őrzünk egy a szeretett személlyel kapcsolatos tárgyat, emléket.

Minden valószínűség szerint már Szent István korában zarándokoltak magyar keresztények Aachenbe, hogy tisztelhessek a Jézus-korabeli textilereklyéket. A magyar zarándoklatok első írásos nyoma 1221-ből származik, de azok csak Nagy Lajos király után váltak rendszeressé; azóta hetévenként számos zarándok érkezik a kegyhelyre.

Miután Nagy Károly a késői VIII. században megépítette az aacheni dómot, a Szűzanya tiszteletére szentelt templom idővel olyan neves zarándokhelyé vált, mint Jeruzsálem vagy Santiago de Compostella.

A XIV. század közepére a magyarok aacheni zarándokjárása már olyan nagy

Martos Levente Balázs püspök a magyar kápolnában (Fotó: Mustos Edit)

arányokat öltött, hogy számukra a kegyhelyen Nagy Lajos király 1364-ben magyar kápolnát alapított, amelyet Szűz Mária és az Árpád-házi szentek tiszteletére 1367-ben szenteltek fel. A dóm egyik legszebb magyar vonatkozása az eredeti gótikus kápolna helyén 1767-ben épült kápolna, amelyben ma az Oltárszentséget őrzik. Az aacheni magyar kápolna alapító oklevele felsorolja a templomi felszereléseket, liturgikus kellékeket, amelyekkel ugyancsak a magyar király látta el a kápolnát. Ezekből néhányat megtekinthetünk a dóm kincstárában.

A világ minden tájáról érkező zarándokok azonban nem a magyar vonatkozások miatt látogatnak el Aachenbe, hanem hét különleges textilereklye előtt akarják tisztelgetni. Ezek közül négyet a dómban,

három pedig a Kornelimünster nevű bencés apátságban őrzik. A hagyomány szerint a dómban található textilereklyék: Mária ruhája, Jézus pólyája, Jézus ágyékötője és a Keresztelő Szent János lefejezésén használt kendő. Mindezt a császár a bizánci birodalomból, Rómából, Bagdadból és Jeruzsálemből szerezte be.

A város központjától tíz kilométerre található bencés apátságban, amelyet Nagy Károly fia, Jámbor Lajos alapított, a következő három ereklyét tisztelik: Jézus kendője, amellyel megtörölte az utolsó vacsorán tanítványainak lábát (Linteum Domini), Jézus gyolcsruhája, amelybe temetésekor göngyölték (Sindon munda) és a Jézus arcát fedő kendő, amellyel a sírban takarták be (Sudarium Domini).

A hetévente megrendezett aacheni nagy zarándoklatot idén (2023-ban) június 9–19. között tartották. A tizenegynapos rendezvénysorozatból két nap is magyar hangsúlyt kapott. Június 13-án a 11 órakor kezdődő zarándokmisét Martos Levente Balázs, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye segédpüspöke celebrálta. A szentmisén részt vett a Via Sacra zarándokutazási iroda szervezésében érkezett zarándokcsoport Horváth Zoltán atya, a budapesti Avilai Nagy Szent Teréz-templom plébánosának lelki kíséretében. A Rottenburg-Stuttgarteri egyházmegye magyar hívei Merlász Tibor atyával érkeztek, a Kölni Főegyházmegye magyar híveit

és az aacheni magyarokat Lukács József plébános kísérte, a Gyulafehérvári Főegyházmegyéből pedig Hajlák Attila plébánossal érkeztek zarándokok.

Az ünnepi szentmisén Martos Balázs püspök atya magyarul is köszöntötte a je-

lenlévőket, valamint magyar nyelven hallhattuk az olvasmányát és az evangéliumot és az egyetemes könyörgéseket. Külön megemlékezés volt, hogy e sorok írója a szentmise keretében felmutatott ereklyék közül a Keresztelő Szent János lefejezésekor használt kendőt tarthatta.

Az idei zarándoklat mottója – *Kinek tartotok engem?* – a zarándokhimnusz refrénjében már a bevonuláskor fülünkbe csengett: „*Kinek tartotok engem? – kérdezi Jézus az emberektől. Az Egyház így válaszol: én Uram, én Istenem. Kinek tartotok engem? – kérdezzük egymástól. S a válasz Istentől jön: Ember, te vagy az én képmásom.*”

Ha mi, keresztények, akiket Isten saját képmására alkotott, Jézusra mint a számunkra legszeretettebb személyre tekintünk, akkor az ereklyék tisztelete nemcsak elvont rituális szokás lesz, hanem szeretetünk és szeretett mivoltunk mély kifejezésévé válnak.

Püspök atya a szentbeszédében kiemelte, hogy az aacheni dómban őrzött ereklyék közös vonása, hogy mindegyik szövet és Jézus életéhez kapcsolódik. A szövetek, a ruhák betakarják, védik viselőit. Emberként „*kiszolgáltattak vagyunk, védelemre szorulunk. S bár nem szeretünk kiszolgáltattak lenni, de közben igazából mindvégig kiszolgáltattak vagyunk Istennek, Aki végtelen szeretettel tart bennünket a kezében. Szövet, ruha, test – elvezet bennünket Krisztus emberségének teljességéhez.*”

Elmélkedésében felhívta figyelmünket arra, hogy életünkben is – akárcsak a szövet szála – ezernyi szál fonódik össze, de gyakran csak utólag látjuk az összefonódásokat.

A magyar zarándokok délután a magyar kápolnában imádkoztak és énekeltek, ahol a püspök atya Szent István királyunk országfoglalóját imájával zárta közös talál-

kozásunkat, és áldásával erősített, hogy továbbinduljunk földi zarándokutunkon.

Június 17-én újabb különleges élményben lehetett részünk: a németországi, belgiumi és luxemburgi magyar közösségek tartottak zarándoknapot az aacheni Szent Adalbert-templomban. Az ünnepi szentmise főcelebránsa Belényesi József frankfurti magyar plébános volt. A teljesen megtelt

Felvétel a szentmiséről (Copyright: Domkapitel Aachen – Niklas Birk)

román kori templomból nemzeti lobogókat követve, közösen vonult a dómba több mint száz zarándok, hogy találkozhasson Krisztus földi életének tanúival, az aacheni dómban őrzött textilereklyékkel. A magyar kápolna szentjei ezen a napon is meghallgatták a szívből zengő Boldogasszony Anyánkat és nemzeti himnuszunkat.

Ezt követően az Aacheni Magyar–Német Baráti Kör nagyon kedvesen agapéra várta a fáradt, de lélekben igazán feltöltődött zarándokokat, ahol – egyéni találkozásokkal és baráti beszélgetésekkel – örömteli hangulatban zárult az aacheni magyar zarándoknap.

Bár az ereklyék városát magunk mögött hagytuk, földi zarándoklásunkra magunkkal vittük Belényesi József atya szavait prédikációjából: „*Nemcsak az apostolokat küldte az Úr Jézus, minket is küld nap, mint nap, hogy tanúságot tegyünk Róla.*”

Mustos Edit

Pappá szentelték Kismartonban Csiki Zoltán diakónust

Az erdélyi székely származású, resicabányai születésű 45 éves Csiki Zoltán és a nagymartoni (Mattersburg) 41 esztendő Gold Andreas diakónusok 2023. június 29-én a kismartoni egyházmegye papjává szentelte Zsifkovics Ágidius püspök a kismartoni Szent Márton-székesegyházban.

Ausztriában 2023-ban összesen 28 katolikus papot szenteltek. Aki ma a papi pályát választja, annak tudnia kell, hogy elutasítást és kritikát is fog tapasztalni. Nem a személyes presztízsről van szó, hanem az evangélium iránti lelkesedésről és a küldetésről, hogy a plébániákon szolgálják az embereket – áll a kismartoni egyházmegye közleményében.

A papszentelés alkalmát több erdélyi, magyarországi és ausztriai papi és világi személy megtisztelte jelenlétével. Előbbiek között Pál József Csaba temesvári püspök, Pál László kismartoni püspöki vikárius, Ghinari

János rótfalvi (Rattersdorf), Baróti László Sándor ditrói plébános, valamint két ditrói születésű, Magyarországon szolgáló atya, Mezei András keszthelyi és Todor Szabolcs búcsúszentlászlói plébánosok is jelen voltak káplánjaikkal. Őket egyházközségeik kórusai is elkísérték, hogy közreműködésükkel emeljék az ünnep fényét.

Csiki Zoltán elmondása szerint már gyermekkorától pap szeretett volna lenni. Később mégis szociális munkásként és újságíróként tevékenykedett, Temesváron közgazdaságtant tanult és közgazdászként évekig Münchenben dolgozott. Kérésére 2018-ban Ágidius Zsifkovics püspök befogadta egyházmegyéjébe. Két évet töltött Bécsben a papi szemináriumban és emellett a Bécsi Egyetemen teológiai tanulmányait is elvégezte. Másfél éve kezdte meg Burgenlandban a papi szolgálat ellátásához szükséges pasztorális évét a bingeni szent Hilde-

gard lelkipásztori egységben Feketeváros (Purbach), Fertőszéleskút (Breitenbrunn), Fertőfőhegyregháza (Donnerskirchen) és Sérc

Újmisésként Keszthelyen (Fotó: Kármelita Bazilika)

(Schützen) községek plébániáin. Amint arról az *Életünk* 2022. szeptemberi számában mi is hírt adtunk, Csiki Zoltánt 2022. június 29-én, Szent Péter és Pál ünnepén szentelte

diakónussá főpásztor Kismartonban – most pedig életének egy új fejezete kezdődött el. Papi jelmondata: „*Legyen nekem a te igéd szerint*” (Lk 1,38).

Elsőmisét Csiki Zoltán több helyszínen is ünnepelt. Többek között 2023. július 15-én, szombaton Keszthelyen a Kis Szent Teréz Kármelita Bazilikában ő volt a búcsú-előesti szentmise főcelebránsa, másnap pedig Breitenbrunnban lépett újmisésként az oltárhoz. Ditróban, édesanyja és édesapja szülőfalujában július 29-én részesítette újmisés áldásban szüleit és az egybegyűlt ünneplőket. Augusztus 20-án, Szent István király ünnepén Búcsúszentlászlón mutatott be szentmisét és adta újmisés áldását a jelenlévőkre.

Kápláni szolgálatát Csiki Zoltán szeptembertől Felsőörben (Oberwart) és az ahhoz tartozó (egyház)községekben látja el.

(Szerkesztőség)

Emléktáblát állítottak Budapesten Reményi Sándor lírai baritonnak

Reményi Sándor tiszteletére állítottak emléktáblát az operaénekes rokonai és tisztelői 2023. július 13-án Budapesten a Városligeti fasor 8/b. szám alatti épület falán. Az 1980-ban bekövetkezett haláláig a főváros VI. kerületében élt művész igazi közösségi ember volt – ez derült ki emléktáblájának ünnepi avatóján, amelyet gyermekei kezdeményeztek, és az önkormányzat, valamint a házban lakók is mindannyian támogattak.

Mint azt lánya, Reményi Krisztina megfogalmazta, a *Városligeti fasor 8* közössége évtizedekkel ezelőtt is igazán összetartó volt, az itt lakó családok barátságban éltek egymással. Elismerték, tisztelték a másikat, még az operaénekes lakásából kihallatszó skálázást is jól viselték a szomszédok. Ez a légkör jellemzi most is a lakóközösséget – ezt mutatta, hogy többen jelen voltak az emléktábla avatóján és visszaem-

lékezéseikkel idézték meg Reményi Sándor alakját.

Az énekes másik gyermeke, az eseményre Franciaországból hazaérkező Reményi György (*képünkön, szemből jobbra*) arról mesélt, hogy édesapja a világra nyitott, igazi humanista volt, aki a vészkorszakban saját életét kockáztatva segítette zsidó honfitársait. Emellett közösségépítőként is ismerték, szervezett focicsapatot és színjátszókört is. A komoly operák mellett magyar nótákat is örömmel dalolt a televízió *Jó ebédhez szól a nóta* című műsorában, ami további népszerűséget hozott számára.

Mesterházi Máté zenetörténész Reményi Sándor pályafutását ismertette a jelenlévőkkel. Mint mondta, Reményinek különleges, lírai bariton hangja mellett színpadi jelensége is különleges volt, ennek ellenére pályafutása során inkább második szereposztásokban láthatta a közön-

ség. „*Mondhatjuk, hogy ő volt a nemzeti operajátászás napszámosa, mégis több mint harminc évig hű maradt az Operaházhoz*” – magyarázta Mesterházi Máté, majd számokkal érzékeltette a művész gazdag szakmai pályafutását: Reményi Sándor harminchárom operaházi év alatt hetven szerepet játszott el összesen 1880 előadásban.

Az 1915-ben Budapesten született Reményi Sándor tanulmányait a Zenekadémiaán végezte, római tanulmányúton szerzett tapasztalatokat, majd 1940-ben szerződött az Operaház. Verdi- és Mozart-művekben ért el különösen nagy sikereket lírai baritonként, vendégszerepelt Rómában, Brüsszelben, Párizsban, Londonban és Bécsben is. Idősebb korában odaadással tanította a következő nemzedéket, híressé vált tanítványa volt például Máté Ottilia és Szabó Szilva. Mindig szívén viselte a közösség érdekeit, aktívan szerepet vállalt a művészeti életben is, majd tanácsstag lett a hatodik kerületben és a fővárosban is. Terézváros

jelenlegi vezetése azzal támogatta a haláláig ott élő művész emlékének megőrzését, hogy

(Fotó: Pelikán János/képszerk.hu)

emléktáblájának költségeit magára vállalta. Az avatóünnepségen az önkormányzatot Belezna Zsuzsanna alpolgármester képviselte.

(Gajdács Emese szövegének – terevaros.hu – szerkesztett változata)

Amíg a zarándok feljut a „Nyeregbe”

(2. rész)

Érdeemes figyelni székely testvéreinkre, a magyarság példaértékű közösségére, írja egyik írásában a neves publicista, Bánó Attila, majd így folytatja: Trianon elszakította őket az anyaországtól, s emiatt sokkal rosszabb helyzetbe kerültek, mint a csonk hazában maradt magyarok. Az elmúlt évszázadban az elnyomás, az önrendelkezés megtagadása, az asszimiláció, az idegen hatalom alatti megaláztatások sora sújtotta őket. Lélekszámban kevesebben, de ma is szívós kitartással büszkén őrzik székely-magyar identitásukat. Összetartozásuk, vallásos hitük tiszteletet ébreszt. Nem véletlen, hogy a székelyföldi Csíksomlyó távoli vidékekről is százezreket vonz minden évben.

Prohászka Ottokár neves hitszónok és püspök 120 évvel ezelőtt *Tusnád-füred* című munkájában a következőket írja: „Magyarország határain német, vend, horvát, tót, rutén, román ül. Magyarország hullámos palástját ezek szegélyezik. Csak egyetlen tiszta magyar csíkot varrt az ország szegélyébe a Gondviselés, aranyos, paszományos csíkot, s ezt a csíkot ma is Csíknak hívják. Ez a Csík egy foszlány Attila népéből, egy csík a régi Hunnia palástjából, mely leszakadt, mikor a palást szétszakadt, s ott akadt fönn a Hargita

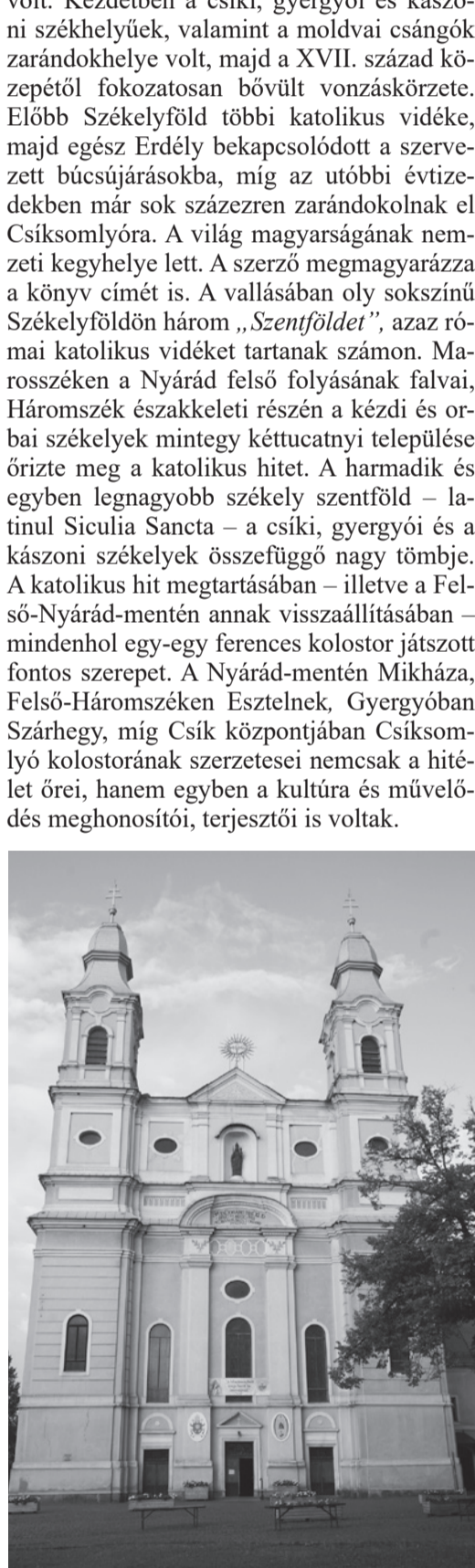
A csíksomlyói kegyesobor
(Fotó: Udvarhelyi Nándor)

szirtjein, a csendes erdősegeken, a havasok gerincein, s azóta is ott van. Csík az a csík, erdőből-virányból szöve, melyen az Olt folyó ezüst szalagja húzódik végig. Elzárt, csendes ország, melyet hegyóriások környékeznek s rengetegek táplálnak friss, éltető lehelettel. Itt pihent meg a székelység dúló csaták után, s vetett nyugágyat békésebb nemzedékeinek, emlékeinek, hagyományainak, csontjainak, porainak. Itt élnek Attila maradéki; nyelvükön megérik az ősidiság akcentusa, szokásaikon a patriarkák egyszerűsége, öltözetükön az erő divatja, melynek nem kell kamgarn, hanem csak szűrposztó, kultúrájukon a nyugati kultúra elgyöngült érverése; idáig az erős pulzus nem jutott el. S még ott áll a Hargita, a »nagy erdő«, s átellenben őrt áll a Somlyó-hegye a Szent Szűz szentélyével, hol az ájtatos erőtlenség alázatos imáiban lelket kér a küszködő erőnek.”

Az ideai pünkösdi búcsú érdekes színfoltja volt, hogy azon nemcsak a korábbi köztársasági elnök úr, Áder János (aki egyébként évek óta rendszeres látogatója), hanem a jelenlegi elnök asszony, Novák Katalin is jelen volt, és az újságíróknak a szentmisét követően így nyilatkozott: aki hozzá hasonlóan nem volt még a csíksomlyói búcsún, az talán nem is tudja megérteni azt, hogy mennyire felemelő érzés megérezni, megélni a nemzet összetartozását. „Elhangzott a szentbeszédben az, hogy egy édesanya boldog, ha együtt van a család. Igaz ez egy államfőre is: egy államfő boldog, ha együtt van a nemzet, és én ezt a nemzeti egységet éltem meg itt ma. Jó volt az Úristent együtt imádni, ... a békéért fohászolni az Úristenhez, mely egész más értelmet nyert, mint korábban: ez a béke az, amit mi, magyarok szeretnénk. De szeretnénk békességet a mindennapjainkban is. Szeretnénk békességet Magyarországon, békességet szeretnénk itt Erdélyben is, békességet magyar és magyar között, békességet magyar és román között, békességet Európában.”

A lassan két és fél évtizedes pünkösdi búcsújárásunk során nemezszer mi ma-

gunk is feltettük a kérdést: mi vonzza évente az emberek százazreit a Nyeregbe? A kérdés megválaszolása számomra misztérium. A Babba Mária misztériuma. Valamelyest fogódzópontot jelent azonban Udvarhelyi Nándor *Siculia Sancta* című, a tavalyi búcsúra megjelent könyve, amelynek bevezetőjében leírja, hogy a Csíki-medence a Kárpát-haza különleges szakrális helye, amelynek szíve Csíksomlyó, a legnagyobb zarándokhelyünk. A búcsújárás szent időben, szent helyre történik, amikor kivonulunk a hétköznapok egyformaságából, felülemelkedünk a megszokotton, lelkünket ünneplőbe öltöztetjük, és vigasztalást, lelki megújulást, hitbéli megerősödést keresünk. Hazánkban Szűz Mária tisztelete az Árpád-korig nyúlik vissza, amikor Szent István a Nagyboldogasszony oltalmába ajánlotta az országot. Boldogasszony népe a középkor óta keresi fel az európai és hazai kegyhelyeket, kezdetben hogy a szentek ereklyéi, az Oltariszentség, később Szűz Mária előtt fejezze ki hódolatát. A búcsújárás a barokk időkben csúcsozott ki, majd a felvilágosodás korában törést szenvedve napjainkig megőrizte fontosságát. A szerző rámutat arra, hogy Csíksomlyó már a XV. században jelentős Mária-kegyhely volt. Kezdetben a csíki, gyergyói és kászoni székhelyűek, valamint a moldvai csángók zarándokhelye volt, majd a XVII. század közepétől fokozatosan bővült vonzáskörzete. Előbb Székelyföld többi katolikus vidéke, majd egész Erdély bekapcsolódott a szervezett búcsújárásokba, míg az utóbbi évtizedekben már sok százezen zarándokolnak el Csíksomlyóra. A világ magyarságának nemzeti kegyhelye lett. A szerző megmagyarázza a könyv címét is. A vallásában oly sokszínű Székelyföldön három „Szentföldet”, azaz római katolikus vidéket tartanak számon. Maroszákon a Nyárad felső folyásának falvai, Háromszék északi részén a kézdí és orbai székelyek mintegy kéttucatnyi települése őrizte meg a katolikus hitet. A harmadik és egyben legnagyobb székely szentföld – latinul Siculia Sancta – a csíki, gyergyói és a kászoni székelyek összefüggő nagy tömbje. A katolikus hit megtartásában – illetve a Felső-Nyárad-mentén annak visszaállításában – mindenhol egy-egy ferences kolostor játszott fontos szerepet. A Nyárad-mentén Mikháza, Felső-Háromszéken Eszternek, Gyergyóban Szárhegy, míg Csík központjában Csíksomlyó kolostorának szerzetesei nemcsak a hitélet őrei, hanem egyben a kultúra és művelődés meghonosítói, terjesztői is voltak.

A csíksomlyói kegytemplom
(Fotó: Udvarhelyi Nándor)

Zarándokutunkat idén Gyulafehérváron kezdtük. A város a magyar honfoglalás után a Gyulák központjának számított, Szent István tette az erdélyi püspökség székhelyévé. A betörő tatárok 1242-ben teljesen elpusztították, Rogerius mester váradi kanonok romként jellemzi. IV. Bélának köszönhetően hamarosan újjáépült, de csak 1277-ig marad sértetlen, amikor is a szászok felgyújtják.

1439-ben a törökök dúlják fel Erdély déli részét. A székesegyház ismét sokat szenved. Lépes György esztergomi érsek, majd Hunyadi János alapítványokat tesznek azzal a meghagyással, hogy a székesegyházba temessék őket.

A sok vihart látott templomot 1601-ben zsoldosok rabolják ki, nem kímélve a törökverő sírját sem. Két év múlva Basta katonái szállják meg, majd két ízben is a szultán büntető hadjáratának katonái rombolnak a templomban, szétdúlva Bethlen Gábor és I. Rákóczi György díszes márványsíremlékeit.

Erdély leghatalmasabb román kori építészeti emléke a magyarság egyfajta erdélyi nemzeti panteonja, hiszen a már említettek kivül itt nyugszanak Hunyadi László, János Zsigmond, Izabella királynő, Bocskai István, Fráter György földi maradványai. Az újkori püspökök közül tízen a szentély alakú kriptában vannak eltemetve. Boldog emlékeztető – ahogy II. János Pál pápa találóan jellemezte: „Az Úr legteljesebb, legkifogástalanabb szolgálója” – Márton Áron püspök halálának 36. évfordulóján templombúcsú keretében 2016. szeptember 29-én újratemetési ceremóniát tartottak, tekintettel arra, hogy a Szentszék már boldoggá avatása előtt engedélyezte, hogy a püspök hamvait a székesegyházban kőkoporsóba helyezték. A Gergely Zoltán szobrászművész által elkészített mészkőszarkofág hűen idézi Márton Áron szellemét: egyszerűségében nemes, hagyományörző és korszerű. Márton püspök hamvait exhumálták a székesegyház altemplomából és elhelyezték ebben az új szarkofágban, a templom egyik déli mellékkápolnijában annak érdekében, hogy bárki számára lehetővé tegyék a sír látogatását, és elősegítsék a püspök boldogá, majd szentté avatását.

A város fénykorát az ország három részre szakadása, 1541. utánra datálhatjuk, amikor is Gyulafehérvár Erdély fővárosa, a fejedelmek székhelye 1690-ig. Iskolák, nyomdák, nemesi paloták népesítették be a várost, fejedelmek igyekeztek az európai udvarok fényét átültetni Erdély földjére.

A dualizmus alatt elrománosodása felgyorsult, ma a román nacionalista politika minden módon igyekszik kitörölni emlékezetéből a város magyar múltját.

Néhány szubjektív emlék. 1988-ban Bálint Lajos érsek felemelő papszentelésén vettünk részt (22 kispapot szenteltek akkor). Tizenegy évvel később a következőket írtam:

A gyulafehérvári székesegyház (Fotó: Ciprian Laza. Forrás: facebook.com/GYRKE)

„A millenniumát ünneplő, 1009-ben alapított erdélyi egyházmegye ünnepi programjára érkezünk május 29-én Gyulafehérvárra, ahol a csodálatosan felújított Lászlav-kápolna újraszentelésén is részt vehettünk. Ismét megállapítottuk, hogy a nemzeti panteonunk maga a csoda, hiszen a Szent Mihály tiszteletére felszentelt székesegyház az első királyunk által alapított püspökség közül egyedül maradt fenn ebben az eredeti formában, s dominánsan román és gótikus elemeivel, méreteivel valóban méltóságos.”

Mostani látogatásunkkor legnagyobb élményünk az érsekség egyik régi munkatársának, Zsebe Márta asszonynak az idegenvezetése volt. Olyan történelmi kontextusba helyezve mutatta be a folyton megújuló székesegyházat, amit még az eddigi vezetések során sohasem halhattunk.

Udvarhelyi Olivér
(folytatjuk)

Közösségi oldalunk:
www.facebook.com/eletunkujsg

Médiapartnereink:

Barázda – Gyergyóújfalu község közéleti és kulturális havilapja
Bécsi Napló
Clevelandi Magyarokért Alapítvány
Független Magyar Rádió Toronto
Kalejdoszkóp folyóirat, Toronto
Keresztény Élet – A vallásos családok hetilapja
Mozaik Sydney Magyar Rádió
Romkat.ro és Vasárnap hetilap
Temerini Újság
Új Misszió – Katolikus folyóirat
Vatikáni Rádió

Továbbra is várjuk olvasóinktól, a diaszpóra és a szórvány magyar katolikus közösségeitől híreiket, beszámolóikat az iroda@eletunk.net vagy az eletunkujsg@gmail.com e-mail-címre. A beküldött tartalmakat minden esetben örömmel közöljük lapunk nyomtatott kiadásában! Szerkesztőség

Keresse lapunkat a világhálón is:
www.eletunk.net

Látogasson el ide is:
www.kalejdoszkopfolyoirat.eletunk.net
www.facebook.com/kalejdoszkop

Jó szívvel ajánljuk:
www.jakabantal.eletunk.net
www.facebook.com/jakabantal-keresztzenykor

A szerkesztőség a nem saját írású cikkek tartalmáért nem vállal felelősséget, mindazonáltal kellő körültekintésre törekszik. Az olvasóinktól és külső forrásokból érkező cikkek tartalmáért azok szerzői vállalnak személyes felelősséget.

Hirdessen az Életünkben!

Apróhirdetés:
Keret és fénykép nélkül: 100 HUF vagy 0,30 EUR/betű
Keret: 3500 HUF vagy 10 EUR
Fénykép: 7000 HUF vagy 20 EUR
Többszöri hirdetés esetén kedvezmény.

Nagyhirdetés és PR-cikk:
Teljes oldal: 400 e HUF vagy 1100 EUR
Féloldal: 300 e HUF vagy 800 EUR
Negyedoldal: 200 e HUF vagy 500 EUR
Többszöri hirdetés esetén kedvezmény.

ÉLETÜNK

Az európai magyar katolikusok lapja

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Misszió Média Lap- és Könyvkiadó Kft.
H-1165 Budapest, Zsemlekes út 25/A. I. 5.
Telefon: +36 70 635 7064 (privát)
E-mail: iroda@eletunk.net
Honlap: www.eletunk.net
www.facebook.com/eletunkujsg

Felelős kiadó és főszerkesztő:
Varga Gabriella

Felelős szerkesztő:
Vencser László

Konzulensek: Sajgó Szabolcs SJ, Szöcs Csaba,
Varga János, Vértessaljai László SJ

Szerzők: Czirják Árpád, Hiba György SJ,
Kovács Péter, Mustos Edit, Sebestyén Péter,
Simon Kinga, Udvarhelyi Olivér, Vincze András

Lapunk szerzői, szerkesztői és konzulensei önkéntes alapon teljesítik vállalásaikat.

Előfizetés:
közvetlenül a kiadóhivatalnál vagy az európai magyar lelkészszékeken keresztül

Előfizetés a 2023. évre közvetlenül a kiadónál:
35 EUR/év, 7000 HUF/év

Digitális változat:
20 EUR/év vagy 6000 HUF/év

Bankszámlaszámunk:
MISSZIÓ MÉDIA KFT.

OTP BANK
11716008-22527699

HU85 1171 6008 2252 7699 0000 0000
SWIFT (BIC) azonosító: OTPVHUHB

Nyomdai előkészítés:
Éber Tamás

Nyomtatás:
Micropress Kft.
H-3434 Mályi, Kistokajai út 5.

Lapunk megjelenése megvalósult a Magyar Kormány támogatásával. A Bethlen Gábor Alap hozzájárult a kiadónk működésével és ezzel a lapunk fenntartásával kapcsolatos költségekhez.

Közérdek, részérdek

A közérdek szolgálata ősidők óta a társadalmi és politikai együttműködés legfőbb célja. Hogy valójában mi a közösség érdeke, mi jó a polgároknak, arról régóta vita folyik. A különböző ideológiák, utópiák egymásnak ellentmondó szempontokat fogalmaznak meg. A közösségi érdekek szemben álló, individualista érdekek körvonalazta a jogi megfontolást, alkotott törvényeket, teremtett egyensúlyt az egyéni és közösségi érdekek között. A jó és rossz minden korban némi képp változik, de a keresztény kultúrkörben a Tízparancsolat az a normarendszer, amely előírásaival, tiltásaival határvonalat húz jó és rossz között. A keresztény értékrend szerint a közjó magasabb rendű, mint az egyéni érdek. A liberalizmus zavart keltett, amikor az egyéni jogokat kivette ebből az alárendeltségből és az állam intézményrendszerére bízta a közérdek szolgálatát. A modern kapitalizmusnak az a vétké, hogy az egyént a közösség elé helyezi, és olyan szabadságjogokkal ruházza fel, amelyek a közérdeket sértik. A pénz szerepének túlértékelése a középkorban tilos volt, ma korlátlan szabadságot élvez. A XVIII. században kezdődő tőzsdéi spekuláció alapozta meg a közösségi érdeket semmibe vevő, globális pénzpiacot, ami mögött nincs valóságos termelés.

Többnyire nem a munkából származó javak termelik a pénzt, hanem a pénz sokszorozza meg önmagát. A multinacionális vállalatok már rég nemcsak nemzetközies, hanem nemzetfelettiek. Az üzletpolitika nem veszi figyelembe a közérdeket, minden igyekezet a könyörtelen vagyonszerzésre irányul. A multinacionális érdekcsoportok a törvényhozásra is rákényszerítik az érdekeiket. A rendszerváltozás után felcsillant annak a reménye, hogy végre a közakarat megjelölje a nemzeti érdek, a közjó érvényesítésének alapfeltételeit, de a megfáradt, kiábrándult társadalom képtelen volt ezt kiharcolni. Petőfi még így fogalmazott: „a víz az úr”, ma már a pénz ural mindent.

Az emberek helyzetük, szempontjaik szerint értékelik a világot, nincs két egyforma ember, amiként mi sem vagyunk teljesen azonosak tegnapi és holnap önmagunkkal. Minden nap hoz valami változást, árnyalja, megváltoztatja véleményünket, nézeteinket. Remények, csalódások, tévhitiek befolyásolják a társadalom, a közösségek, a családok szemléletét, és szerencsés az a helyzet, ha az érdeklentéket nem az egymásnak feszülő vádaskodás, hanem a megoldást kereső párbeszéd követi. Párbeszéd azonban csak egyenrangú felek között bontakozhat

ki, aminek alapfeltétele, hogy a szembenálló feleknek legyen kielélt, következetes, logikus érvrendszerük. A véget nem érő viták láttán állíthatjuk, hogy a felek többnyire érzelmi, indulati alapon nyilvánítanak véleményt, gyakran személyeskedve akarnak egymás fölé kerekedni. A politikai pártok közötti dialógus hiánya annak a jele, hogy a pártok világnézeti megalapozottság nélkül sodródódnak az eseményekkel, nem rendelkeznek értékrendszerrel, ezért alkalmatlanok a párbeszédre. A dialógus lényeges eleme annak felismerése, hogy az ellenfélnek is valamiben igaza lehet. Ehhez erkölcsi emelkedettség és az ellentétek feloldásának ösztöne szükséges. A mindenkori kormányzó és ellenzéki pártok közötti kulturált, érdemi párbeszéd egy ország demokratikus fejlettségének fokmérője. A dialógus embere nem ellenfele gyöngé, sebezhető pontját keresi, hanem az együttgondolkodás, együttműködés útját.

Marcus Aurelius, az ókori Róma bölcs uralkodója ezt írta naplójába: „Ma olyan emberekkel fogok találkozni, akik sokat beszélnek, önzőek, hálátlanok. De nem fogok meglepődni, nem zavartatom magam, hiszen ilyen emberek nélkül elképzelhetetlen a világ.” Az idegen nyelvet el lehet sajátítani,

de az emberek közötti egyetértés nyelvét folyton tanulni kell, és a folyamatnak soha nincs vége.

Az utcákon gyakran plakátokat helyeznek el ezzel a felirattal: „Maradj józan, hogy ember maradhass!” Az első látásra közhelynek tűnő felhívás fontos figyelmeztetés. Arra emlékeztet, hogy olykor az ellenségnek, a ránk törő erőknél alantasabb, veszedelmesebb veszély is leselkedik ránk: elveszíthetjük emberségünket. A figyelmeztetés túlmutat önmagán és a plakátszerkesztő szándékán is. Emberségünk fokmérője ugyanis a higgadt gondolkodás, amit nemcsak a kábítószer, az alkohol mértéktelen fogyasztása veszélyeztet, hanem kikezdeheti, elsodorhatja azt minden fékevesztett indulat, harag, ártó szándék.

Igazuk volna hát a sztoikusoknak: az eszményi ember hosszú tréning által számolja fel érzelmi életét? Aligha! Ez pszichikai öncsonkítás lenne. Humánusabb megoldást kell hát választani a természet magunkban felgyülemelő ösztönös erőivel szemben. Fel kell építeni a kultúra fékjeit, gátjait, hogy emberek maradjunk. Az élet legnagyobb kihívása: egy embertelen világban embernek maradni.

Czirják Árpád

Lukácsovits Magda alkotásai a gyimesbükki templomban

Egységbe rendezett falképsorozat

A gyimesbükki új plébániatemplomnak már a felépítése is csodaszámba ment: az ezeréves történelmi határ szélén, a kommunizmus évei alatt, 1974. február 25-től 1976. október 16-ig, Dani Gergely akkori plébános áldásos munkája révén valósult meg.

A II. Vatikáni Zsinat szellemében tervezett templom liturgikus térben az 1970-es években újszerűen hatottak a kortárs művészt, Hatzack-Lukácsovits Magdolna által ábrázolt jelenetek. A művész egy új térbe helyezhette el a megálmodott jeleneteket, amelyeket szoros kapcsolatba hozott a liturgikus tér cselekményeivel. A falképek fontos szerepet töltenek be a templombelső terében, hangsúlyossá teszik az egyes részek szerepét: a bejáratot, a szentélyt és a gyóntatófülkét. A képek egységesen átgondolt képi programot követnek, ugyanakkor a falképek mindegyikét szöveges rész is kíséri, amely minden egyes rész lelki irányultságát is megfogalmazza.

A templom főbejáratánál, a belső ajtót körülvevő falon látható Kálvária-jelenet sajátos felfogásban szól a templomba belépőkhez. A keresztre feszített Krisztus élő arccal, mintegy áldó, kitért karral, figyelő szemmel néz két emberre: a kiengesztelődött barátokra. Mögöttük mindkét oldalon két-két nő áll. Krisztus bal oldalán két búsuló alak, a másik oldalon egymás vállára hajló két nő, akik anyja és lánya is lehetnek ebben a megfogalmazásban. A képen szereplő alakok az 1970-es évekre jellemző, modern öltözetben jelennek meg. Az itt olvasható feliratok útmutatást adnak a híveknek: „Engesztelődjétek ki szívből egymással!” „Ha tehát ajándékot ad oltárhoz viszed, és ott eszedbe jut, hogy felebarátodnak valami panasza van ellened, hagyd ajándékot az oltár előtt, menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán térj vissza és ajándékd föl ajándékotad” (Mt 5,23–24). „Szeresd Uradat-Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” (Mk 12,28–31). „Aki azt állítja: Szeretem az Istent, de felebarátját gyűlöli, az hazug” (1Jn 4,19). „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram, jut be a mennyek országába, csak aki mennyei atyám akaratát teljesíti” (Mt 7,21). „Ne szeressünk szóval és nyelvvél, hanem tettel és igazsággal!” (1Jn 3,18).

A szentély két oldalán álló, két nagyméretű falkép katolikus hitünk alapvető szentségeire: a keresztségre és az Oltáriszentségre utal, valamint kiemeli a templom Úrnapjait. A Domus Historia bejegyzése szerint: „A templom két festményét (felajánlás, keresztség) Lukácsovits Magdolna festőművész az egyházköziség történelmi múltjának (régii fényképek az egyházköziség életéből) tanulmányozása alapján (széles és csángó viselet) készítette, szem előtt tartva az egyházköziség kontinuitását és a II. Vatikáni Zsinat határozatait... Az új templom búcsúját Úrnapján tartják. Az úrnapj búcsúra eljönnek a gyimesfelsőlők és a gyimesközéplők is.”

részen a Szentháromságot látjuk az Atyais-telen jelenlétét szimbolizáló háromszöggel, a galamb formában megjelenő Szentlélekkel, valamint Jézus alakjával és mellette a Jézus előtt térdelő Nikodémussal. A vonatkozó szentírásit is olvashatjuk: „Újra kell születnetek vízből és szentlélekből” (Jn 3,7).

A Szentháromság áldása kíséri az alsó mezőben megjelentekeket: a Krisztus nevében kereszteleő papot, valamint a székely anyja és csángó apa gyermekeit, különösen az újszülöttet, akinek a pap kiszolgáltatja a keresztség szentségét. A család felnőtt tagjai népviseletben jelennek meg: az apa csángó viseletben, a kereszteleendő gyermeket tartó anyja székelyruhában. Az egyik gyereket, a fiút hétköznapi ruhában, az 1970-es évek divatja szerint farmernadrágban látjuk. A kompozíció mottójaként a szentség kiszolgáltatásakor elhangzó imát olvashatjuk: „Istenünk, te a sokféle nemzetet neved megvallásában eggyé forrasztottad. Add, hogy akik a keresztkút vizében újjászülettek, egyesítse azoknak lelkét a hit, tetteit az istenfélő jóakaratt.”

Az eucharisztikus felajánlást megjelenítő falkép szintén a kettős – égi/földi, isteni/emberi, fent/lent – megvilágításba helyezi az Oltáriszentség bemutatását. A szentírásit is olvashatjuk: „Felismerték őt a kenyértörésben” (Lk 24,35).

A felső részben Jézus kenyértörése látható két apostol jelenlétében – az emmauszi

jelenet –, az alsó mezőben pedig ugyancsak csángó viseletben öltözött házaspár egy székely kislánnyal és egy csángó fiúcskával, akik a búzát és a kenyeret nyújtják át a felajánlást végző papnak. A kép felirata a felajánlási ima: „Fölajánljuk neked a föld termését és az emberi munka gyümölcsét, ebből lesz számunkra az élet kenyere.”

A gyóntatófülkének szánt bal oldali kis helyiség előtti falon látható a szentgyónásra vonatkozó falkép a tékozló fiú jelenetével – egy ősz hajú, ülő férfi ölelő karjában az előtte térdelő, csupán egy lepelszerű alsó ruhával borított testű fiatalemberrel és az erre utaló szentírásit idézettel: „Atyám, vedd el az ég ellen és teellened. – Örven-dezzünk, mert a fiam meghalt, de föltámadt, elveszett, de megkerült” (Lk 15,21.32).

E képi jeleneteken élethű, köznapi, közvilágú való embereket látunk, akiknek az ábrázolása ritkábban fordul elő az oltár közelében. Hatzack-Lukácsovits Magda művésznő alkotásai – más templomokban is látható képeivel összhangban – sikeresen ötvözik a keresztény hagyomány jelképeit és a modern kor igényét. Az építés korában élő emberek megjelenítése a templomba járókat közelebb vihetette a szent cselekmény megértéséhez.

Hatzack-Lukácsovits Magda művésznőnek a gyimesbükki plébániatemplomban álló falképsorozata átfogó koncepciójában és formavilágával értékes példáját adja az alkotóművész erdélyi munkásságának.

Hegedűs Enikő művészettörténész

Liturgikus berendezés borszéki travertinből

A Dani Gergely atya által – a kommunista időszakban Erdélyben elsőként – építtetett templomban a művésznő a II. Vatikáni Zsinat előírásai szerint alakította ki a liturgikus teret és a templom belsejét.

A gyimesbükki templom anyagát a közeli bányák, erdők szolgáltatták. Az oltárt, a szentségházat, az ambó, a kereszteleőkut és a sediliát borszéki travertinből faragták. Az új anyag új hasonlatokkal, jelképekkel gazdagítja a liturgiát.

A gyimesi oltár mély szimbólumokat rejt magában. A travertinhegy forrásainak vizéből ugyanis az elpárolgás és kiszellőztetés következtében az oldó szénsav eltávozik s ezáltal a benne lévő mészkő kicsapódik és kikristályosodik. A travertinoltáron végzett szentmisében Krisztus teste is koncentráldik az áldozatot bemutató pap és az áldozó hívek táplálására.

A travertin minden, a forrásában lévő anyagot magába zár. Az oltáron végbemenő misztérium magába foglalja a hívek felajánlását, könyörgését. Az itt elmondott imákat a Mennyei Atya megtartja az örök életre. Ezekkel a hasonlatokkal nemcsak az áldozat anyaga, hanem az áldozati oltár is kapcsolatba kerül a néppel.

A Lukácsovits Magda művésznő által megálmodott, harmóniát, békét és szeretetet árasztó szent helyen a szentmisét öröm átímadkozni.

Salamon József gyimesbükki plébános

(Vö.: Ildar Hatzak – Varga Gabriella – Erős Zoltán Levente (Szerkesztők): Fidem pinxit – A hitet festette. Lukácsovits Magda erdélyi festőművész életműve. Második kötet, Magyar kiadás, Értelmezések – Képelemzések – Méltatások – Grafikák 1952–2010, Bauer-Verlag, Thalhofen, 2014, 24–26., 38. old.)

Lukácsovits Magda gyimesbükki vázlatai és kivitelezett képei, 1975–1976

A szentélytől jobbra lévő falkép – a hajóból közelítő nézők felőli bal oldalon – a keresztny hit lényegét szemlélteti, figyelmeztetve a keresztségben kapott kegyelem megőrzésére. A szentélytől balra lévő falkép egyaránt emlékeztet az Oltáriszentségben jelen lévő Úr Jézus szent testére és a mindennapi életünket tápláló kenyérré.

A hitre és keresztségre utaló falkép – előtte a kereszteleőmedencével – emberközeli módon szemlélteti mind a keresztségre utaló bibliai jelenetet, mind pedig a szentség kiszolgáltatásának mindennapi rítusát. Égi, felülről sugárzó fény járja át a kompozíciót, amelyet a művésznő szemléletesen érzékeltet: a fény törését imitáló, mozaikszerű formákkal, valamint a pasztell színárnyalatok felhasználásával. A kompozíció felső